

The Project Gutenberg eBook of Kuuriruhtinas ja Raharuhtinas

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kuuriruhtinas ja Raharuhtinas

Author: L. Mühlbach

Translator: Klas Benjamin Wenell

Release date: May 4, 2009 [eBook #28685]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUURIRUHTINAS JA RAHARUHTINAS ***

Produced by Tapio Riikonen

KUURIRUHTINAS JA RAHARUHTINAS

Kirj.

Louise Mühlbach

Suomennos saksasta [Klas Benjamin Wenell]

Helsingissä, K. E. Holm'in kustantama. 1882.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa 1882.

1. Nuori prinssi ja juutalaispoika.

"Nyt olemme valmiit, eikö niin? Nyt palaamme takaisin päivällistä syömään."

"Emme prinssi; emme ole vielä nähneet kaikkia katsomusta ansaitsevia paikkoja tässä ihanassa Frankfurtissa; ja koska meidän heti päivällisen syötyämme on matkaan lähteminen, niin on tarpeellista, että sitä ennen suoritamme kaikki tehtävämme."

"Mutta mitä meillä vielä on katsomatta?" kysyi prinssi huoaten. "Minä vakuutan Teille, herra hovimestari, että olen unhottava puolet kaikesta, mitä olen nähnyt, ja minun äitini on sangen suuresti vihastuva, jos minä en muista mitään mitä Te minulle olette näyttäneet".

"Teidän pitää muistianne ahkerasti harjoitteleman, prinssini", lausui ylihovimestari paroni von Emptich vakavasti. "Hyvä muisti on kallis lahja jokaiselle, mutta varsinkin ruhtinaalle, ja koska teidän kohtalonne kerran on asettanut Teidät sille sijalle, että jolloinkulloin vielä tulette hallitsevaksi

ruhtinaaksi, niin on Teidän välttämättä muistianne teroittaminen. Ruhtinas ei saa unhottaa mitään, hänen on pidettävä sekä suurimmat että pienimmät asiat tarkasti muistissa".

"Niinkö, herra hovimestari?" kysyi poika, katsahtaen ivallisesti sinisilmillensä kasvattajansa tyveniin kasvoihin. "Ruhtinasko ei saa mitään unhottaa? Ja ettekö Te vasta nykyään ole minulle sanonut, että ruhtinas ei ollenkaan tarvitse muistaa niitä solvauksia, joita hän alamaisiltansa saa kärsiä, että hänen pitää olla jalomielisen, eikä koskaan kostaa pahaa pahalla, vaan aina unhottaa hänelle tehdyt väärydet?"

"En sanonut unhottaa, vaan anteeksi antaa, prinssi", vastasi paroni naurahtaen.

"Mutta minä nyt huomaan, että Teillä todellakin on hyvä muisti, enkä siis epäile, että Te olette paneva kaikki mieleenne, mitä täällä Frankfurtissa olemme nähneet, jonka vuoksi teidän ensimmäinen retkenne maailmassa on teille hyviä hedelmiä kantava".

"Mutta sanokaas nyt minulle, herra paroni", kysyi prinssi, "minne Te oikeastaan minua viette? Mitä nämä kaitaiset, inhottavat kadut ovat, joita nyt kuljemme? Katsokaas vain, eikös tuossa ole suuri rautainen portti keskellä katuja? Ja kuinka kammoksuttavalta eikö tuolla puolen porttia näytä! Missä me olemme, herra paroni, ja mitä täällä näillä iljettävillä kaduilla voipi olla katsomista?"

"Prinssi, täällä on meillä sangen tärkeä katsottava: *ihmisen kurjuus*", lausui paroni juhlallisesti ja, pysähtyen portin pielen luo, tarttui hän prinssin käteen ja katsoi häntä vakavasti ja hellästi silmiin.

"Prinssi", sanoi hän, "tänä päivänä saatte toisen suuren opetuksen täällä. Ensimmäisen saatte Te keisarisalissa. Te saatte seisoa sillä palkongilla, josta keisari kaikessa maallisessa loistossaan näyttäytyy kansalle, joka häntä riemuhuudoilla tervehtii. Tällä palkongilla sanoin minä teille, Saksan keisarin suuruudesta, loistosta ja komeudesta kertoessani, että Te aina pitäisitte mielessänne, että keisarikin, kaiken komeutensa, loistonsa ja kunniansa ohessa, on ainoastaan ihminen, erehtyvä, harhaileva ihminen kuin muutkin. Nyt, näiden kolkkojen porttein edessä seisossamme, joiden takana alkaa tuo ahdas likainen kaupungin-osa mustine, rumine huoneineen, nyt sanon minä Teille: pitäkää aina mielessänne, että kerjäläinenkin on ihminen, ja että Jumalan edessä köyhin ja viheliäisin on aivan yhtä hyvä kuin jaloin herra ja mahtavin keisari. Nyt saatte nähdä Ghetto'n, vanhan Juutalaiskadun Frankfurtissa".

"Juutalaiskadun!" huudahti poika ja astui kauhistuneena askeleen taaksepäin. "Mutta sitä en halua nähdä, herra hovimestari, eikä se ansaitsekaan katsomista, kuinka nuo vanhat, rumat Juutalaisaksat likaisissa huoneissansa asuvat. En voi suvaita noita Juutalaisia, sillä tiedänhän minä, että he kaikki ovat kehoja, kurjia ihmisiä, joiden koskeminenkin jo tuottaa häpeää, ja jotka sen vuoksi eivät saa asua samoissa huoneissa eivätkä samoilla kaduilla kuin kristitty. Jokainen Juutalainen on kerjäläinen, saituri, nylkyri ja petturi".

"Prinssi Wilhelmi", sanoi paroni totisesti, "muistakaa, että ihmiskunnan vapahtajakin, että Jesus Kristuskin oli Juutalainen. Tulkaa, prinssi. Te olette näkevä Juutalaiskaupungin, ja Te olette siitä nä'ystä oppiva armoa ja lempeä osoittamaan; Te olette näkevä, kuinka ihmisten ennakkoluulot ovat kokonaisen kansakunnan sortaneet onnettomuuteen, häpeään ja alennustilaan. Tulkaa!"

Hän tarttui prinssin käteen ja astui hänen kanssansa tuon korkean rautaisen kynnyksen yli, joka ulottui toisesta portin pielestä toiseen.

Tällä hetkellä astui portin pielen takaa poika esiin, jolla oli rikkinäiset, likaiset vaatteet ja musta lakki päässä. Hän asettui seisomaan suoraan paronin ja prinssin eteen ja katseli heitä terävästi ja uhkaavasti pienillä mustilla silmillensä.

"Ei ole tarpeellista, että te tuotte pikku herra prinssiä tänne Juutalaiskaupunkiin", sanoi hän tuskin ymmärrettävällä juutalaismurteella. "Tuo pieni prinssinulikka on nähnyt kylliksi, nähtyään raastuvan ja keisarisalin komeuden, ja silloin on hänellä ollut tilaisuus ylpeillä ja toivoa, että hänkin kerran vielä pääsisi suurivaltaiseksi keisariksi, koska hän jo kumminkin on prinssi. Mutta Juutalaiskaupungin komeutta, sitä hän ei tarvitse nähdä, sillä onnettomuuden loistoa tuo nuori herra kumminkaan ei ymmärrä, eikä hän siitä voi mitään oppia typerällä, paisuneella ruhtinaallisella sydämmellensä. Omien asuntojemme edessä kutsuu hän meitä kerjäläisiksi ja pettureiksi, ja kumminkin on hänen opettajansa hänet tänne sitä varten tuonut, että hän meistä jotain oppisi. Kuulkaashan tätä te kaikki, kuulkaas Baruk, Beilchen, Schmuel ja Eva, kuulkaa Adam ja Rakel, Jakob ja Abraham, Blümchen ja Laban, kuulkaas vain, täällä on pieni herranen, joka nimittää meitä kerjäläisiksi ja pettureiksi!"

Ja kun hän oli näin kimakalla äänellä täyttä kurkkuansa huutanut, aukenivat lähinnä olevain huoneitten matalat ovet, ja kokonainen parvi ryysyisiä, mustasilmäisiä ja mustatukkaisia lapsia tulvasi niistä ulos.

"Mitä hän on sanonut? Mitenkä hän on meitä herjannut, Mayer Anshelm?" kysyivät, kirkuivat ja nauroivat he sekaisin ja tarkastivat samalla säihkyvin silmin tuota vaaleaveristä, sinisilmäistä prinssiä, joka hämillänsä ja peloissansa vetäytyi opettajansa taakse.

"Hän on sanonut", huusi poika, "että me Juutalaiset —"

Mutta prinssin hovimestarin käsi laskeutui silloin äkkiä Mayer Anshelmin olkapäälle, josta poika niin kummastui, että hän paikalla pysähtyi.

"Mitä?" kysyi hän, "eikö teitä peloita koskettaa likaista Juutalaispoikaa. Te laskette ylhäisen valkean kätenne minun olkapäälleni, ettekö pelkää siitä saastuvanne?"

"Hiljaa, poikani", sanoi prinssin hovimestari. "Lakkaa nyt huutamasta ja pauhaamasta, sillä muutoin meidän täytyy kääntyä takaisin, ja se tulisi teidän omaksi vahingoksenne, koska teidän köyhät ja sairaat siinä tapauksessa jäisivät ilman lahjatta".

"Herra paroni, minä olen vaiti", mutisi poika, ja hänen äskeinen ynseä katsantonsa muuttui äkkiä nöyrän ja alamaisen näköiseksi.

"Sinä olet meitä kuunnellut?" kysyi paroni.

Poika katsoi häneen terävästi ja ynseästi. "Kuunnellut? En, sitä en ole tehnyt, mutta minä olen kuullut. Minä seisoin portin pielen takana, kun te molemmat tänne tulitte, ja siinä minun täytyi, vasten tahtoaanikin, kuulla sekä Teidän viisaat puheenne, että tuon pienen prinssin tyhmät lörpötykset. Mutta sanokaapa minulle, herra paroni, mikä prinssi hän oikeastaan on? Millä sukupuulla hän on versonut, ja mikä tähti taivaalta on pudonnut kukkona hänen prinssillistä korkeuttansa kiekumaan?"

"Sinä olet luvannut olla vaiti", sanoi paroni vakavasti. "Pidä siis suusi kiinni ja anna meidän rauhassa mennä edelleen".

Ja tämän sanottuansa otti hän kukkarostansa rahan ja antoi sen pojalle. Mayer Anshelm säpsähti, ja vihan veret nousivat hänen kasvoilleen.

"En ole mikään kerjäläinen, herra", huusi hän, "en ole Teiltä mitään almua pyytänyt, ja ilman edestä en myös otakaan mitään!"

Sen sanottuansa nakkasi hän rahan kadulle. Lapset, joita oli kerääntynyt suuri joukko vieraita katsomaan, syöksivät kuin hurjat sen perään. Siinä ei voinut eroittaa toista toisestansa, vaan kaikki meni yhtenä mylläkkänä; eikä siinä kuulunut muuta kuin huutoa, herjaussanoja ja uhkauksia. Jokainen tahtoi rahaa omistaa, jokainen tahtoi sen toiseltansa ryöstää ja päästä sen yksinomaiseksi omistajaksi. Täten syntyi tuota pikaa poikaisten kesken julma tappelu, jonka nähtyänsä tyttöset heti vetäytyivät takaisin ja menivät kotiansa.

Nuoresta prinssistä oli tämä näkö niin hupainen, että hän paikalla unhotti vastahakoisuuden ja harminsa sekä loistavin silmin ja hymysuin katseli tuota sekamelskaa.

Mutta pieni Mayer Anshelm rypisti otsaansa, ja prinssin hymy näytti pahoittavan hänen mieltänsä. "Herra paroni", sanoi hän, "Te tahdoitte herra prinssille Juutalaiskaupunkia näyttää. Jos teille sopii, niin minä lähdän Teille näyttellemään kaupunkimme loistoa ja komeutta, sillä meidän loistomme on meidän onnettomuutemme, ja meidän komeutemme on likamme ja köyhyytemme. Haluatteko tätä nähdä, armollisin herra paroni?"

"Niin, rupeappas meidän oppaaksemme", sanoi paroni. Sitten otti hän prinssiä kädestä kiinni ja läksi astuskelemaan Juutalaispojan perästä, joka kuljetti heitä likaisien katujen ja kolkkojen, synkkäin sopukkain kautta. Silloin tällöin pysähtyi hän jonkun huoneen edustalle ja kertoi heille haikealla äänellä, kuinka monta ihmistä näissä likaisissa loukoissa yhteensullottuina asui, kuinka paljon kurjuutta ja surkeutta nämä pimeät, päivättömät tollit kätkevät, joiden ikkunareivät olivat savustuneilla papereilla tukitut, joiden ovista hirveä löyhkä ja haju kadulle asti tunki. Sitten kertoi hän vielä, kuinka suuret verot Juutalaisten täytyi Frankfurtin kaupungille maksaa, vaikka he olivat niin suuressa köyhyydessä ja kurjuudessa, kuinka joka isän täytyi yksin lapsensa henkikin rahalla ostaa ja jokaisesta perheensä jäsenestä suorittaa suuri vero. Mutta kun he tulivat vanhan temppelin eteen, jonka harmaat seinät näyttivät yhtä kolkoilta ja synkiltä kuin sen ympäristökin, silloin loistivat Juutalaispojan silmät, ja hurskas innostus valtasi hänet. Hän laskeutui polvilleen tuon vanhan rakennuksen kynnykselle ja luki hiljaa, mutta hartaasti erään rukouksen, sitten hyppäsi hän ravakasti ylös ja alkoi somalla, iloisella äänellä kertoa siitä kunniasta ja loistosta, mikä näiden muurien takana kätkeytyi, noista raskaista kultaisista kynttiläjaloista, jotka olivat alttarille asetetut, tuosta kultaisesta ovesta, jonka takana kaikkein-pyhimmän arkku säilytettiin. Sitten kertoi hän Salomonin temppelistä Jerusalemissa, joka oli ollut ihanampi ja parempi kuin kaikki nykyiset keisarien ja kuningasten linnat ja palatsit, sekä kuinka

Juutaan-kansa silloin oli ollut rikkain ja mahtavin kaikista kansoista maan päällä, se kansa jota Jumala edellä muita rakasti ja hoiti. Ja sitten kuvasi hän vaikerovalla, pitkäveteisellä äänellä, ikäänkuin hän olisi suruvirttä veisannut, Herran kansan nykyistä alennustilaa, kuinka se on maailmaan hajoitettu, kuinka se orjuutettuna ja häväistynä elää julmain, kovasydämmisten ihmisten seassa, jotka sitä herjauksilla ja parjauksilla vainoovat.

Pieni prinssi punastui, kun Mayer Anshelm, näin valittaessansa, käänsi häneen silmänsä, mutta paroni katsoi kummastellen ja syvästi liikuttettuna tuota eriskummallista poikaa.

"Oikeinhan sinä olet oppinut mies", sanoi hän. "Mistä olet saanut tietää kaikki nämä asiat, poikani?"

"Isäni on ne minulle opettanut", vastasi poika. "Isäni oli sangen oppinut, vaikka hän oli ainoastaan kaupustelija-juutalainen, hän osasi talmudin ja lakikirjat ulkoa ja noina pitkinä talvi-iltoina, jolloin me pimeässä istuimme ja nälkää näimme, kertoi hän niin monta ihanaa asiaa, että tuntui oikein valoisalta pimeässä kammarissamme eikä tiennyt nälästä mitään".

"Puhut isästäsi, niinkuin häntä enää ei olisikaan. Onko hän jo kuollut?"

"On, herra paroni", sanoi poika vesissä silmin. "Hän on kuollut ja äitini on kohta häntä seuraava, sillä hän on kovin sairas ja heikko. Lääkäri sanoo, että hän kenties voisi parata, jos hän tulisi pois tältä umpikadulta ja pääsisi raittiiseen ilmaan, Italiaan, tai merelle. Mutta me olemme köyhiä ihmisiä emmekä voi muuta, kuin kuolla kurjuuteemme. Ja vaikka olisimmekin rikkaita, niin äitini, joka jo tuntee kuoleman rinnassansa, ei sittenkään lähtisi tältä pimeältä kadulta eikä matalasta majastansa! Hän tahtoo siinä kuolla, missä isäkin kuoli".

"Mutta mitäs sinä sitte rupeat tekemään, kun äitisikin kuolee?" kysyi paroni säälivästi. "Mitä sinusta tulee, poika parka?"

"Mitäkö minusta tulee?" kysyi poika naurahtaen. "Sen minä teille heti kerron, herra paroni, minusta tulee rikas kauppias!"

"Rikas kauppias? Mistäs sinä sitten rikkautesi otat? Missä piilevät sinun aarteesi?"

"Täällä ne piilevät, herra paroni", vastasi poika hymyillen, "täällä päässäni ja sormissani. Ettekö tiedä, herra paroni, että Juutalaisten sormissa on lumousvoima joka vaikuttaa, että, niin pian kun hän vaan lujalla tahdolla kätensä ojentaa, dukatit ja guldenit rupeavat arkun pohjalla tanssimaan ja vastustamattomasti pyrkivät hänen sormiinsa?"

"Sinä olet kummallinen poika", sanoi paroni nauraen. "Kuinka vanha sinä olet?"

"Ummelleen kymmenvuotias, herra paroni, sillä minä olen syntynyt vuonna 1743".

"Sehän on minun syntymävuoteni!" huudahti prinssi vilkkaasti.

"Pyydän anteeksi, että olen rojhennut syntyä samalla vuodella kuin herra prinssi", lausui pieni Mayer Anshelm ivallisella alamaisuudella. "Tahtoisin olla seitsemää toista sataa kolmea viidettä vuotta ennemmin syntynyt, sillä silloin olisin minäkin ollut prinssi, koska olen Levin sukua, joka oli ylimmäisten pappien ja suurten herrain suku! Pyydän vieläkin anteeksi, herra prinssi! Ja nyt olemme jo päässeet portille takaisin, ja koska Te, korkeat herrat, jo olette nähneet kaikki, mikä katsomista ansaitsee, niin lienee Teillä nyt kiire päästä pois tästä likaisesta Juutalaiskaupungista. Kello lyökin jo kuutta! Se on se aika, jolloin Juutalaiskaupungin portit suljetaan.

"Hyvä on, pieni Mayer Anshelm", sanoi paroni ja puheli hetkisen prinssin kanssa. "Kuule, mitä minulla on sinulle Hänen Ylhäisyytensä nimessä sanottavaa. Sinä olet älykäs, sukkela poika, ja sinä olet voittanut prinssin suosion, jonka vuoksi hän mielellään tahtoisin sinulle tehdä jonkun armon osoituksen".

"Niin, minä tahtoisin mielelläni sinulle tehdä jonkun armon osoituksen", kertoi prinssi ylhäisesti. Jos sinä tahdot lähteä tältä vanhalta, inhottavalta Juutalaiskadulta ja ruveta oikeaksi ihmiseksi ja antaa itsesi kastaa, niin tahdon minä pyytää isääni, Hessenin kuuriruhtinasta, että hän ottaa sinut huostaansa ja antaa sinun oppia jotakin käsityötä jotta sinä suutarina tai leipurina rehellisellä tavalla voisit henkesi elättää".

"Kiitän nöyryimmästi, mutta minä olen liian ylhäistä syntyperää, ruvetakseni alhaista käsityötä oppimaan!" vastasi poika ylpeästi. "Olen liian rehellisistä vanhemmista, vaihtaakseni uskontoani, kuten prinssit ja prinsessat, jos heillä siitä on maallista etua, ja minä rakastan tätä vanhaa, likaista Juutalaiskatua liian paljon, voidakseni sitä koskaan hylätä. Täällä Juutalaiskadulla tahdon minä elää ja kuolla, täällä tahdon minä tulla rikkaaksi mieheksi, miljonain omistajaksi".

"Sinusta tulisi rikas mies ja miljonain omistaja?" nauroi prinssi. "Minun rouva äitini on kertonut, että

miljonassa on paljon, hyvin paljon rahaa. Mitenkä sinä poika parka, luulet voitavasi saada miljonan?"

"Mitenkähkö luulen voivani saada?" kysyi Mayer Anshelm ynseästi. "Minä tahdon sen itselleni ansaita".

"Mutta millä keinoin?"

"Työllä ja toimella, herra prinssi. Nykyjään kaupitsen minä nuppineuloja ja käärelankaa; nuppineulat poimin minä kadulta, jonne nuo koreat rouvakset niitä pudottelevat, käärelankasuikaleet haen minä rikasten kauppiasten makasineista, jonne he niitä tavaramyittyjen ympäriltä viskelevät. Niin, niin, nykyjään käyn minä kauppaa nuppineuloilla ja käärelangalla, mutta kerran, kun aika on tullut, olen minä kauppaa käypä kullalla ja hopealla, maahovilla, valta-istuimilla ja kruunuilla. Jos te, herra prinssi, silloin kenties tahtoisitte antaa vähäisen kruunun minulle myötäväksi, niin lupaan minä tehdä parastani. Mutta nyt, ylhäiset herrat, pyydän minä rahaa. Minä olen kuljettanut Teitä kokonaisen tunnin".

"Täss' on sinulle kolme guldenia", sanoi paroni ja pudotti rahan pojan käteen.

"Kolme guldenia, pieni lisäys miljonaani", sanoi poika nauraen. "Kiitän teitä".

"Siis ei nyt käy arvollesi ottaa meiltä rahaa lahjaksi?" kysyi prinssi ylpeästi.

"En ole lahjaksi sitä ottanut", vastasi poika, "minä olen rahan Teiltä rehellisesti ansainnut. No, tuossa tulee kaupunginpalvelija porttia sulkemaan. Nyt valmistautukaa lähtemään, ylhäiset herrat. Mutta jos taas kerran sattuisi mielenne tekemään tulla katsomaan vanhaa Juutalaiskatua Frankfurtissa, niin ilmoittakaa itsenne minulle, minä mielelläni teitä opastan".

"Ja kun sinä olet suuressa hädässä ja avun tarpeessa, niin tule Hanaun linnaan", sanoi prinssi, "ilmoita itsesi portinvartijalle ja pyydä päästäksesi minun puheilleni. Minä olen Hessenin prinssi Wilhelm ja asun rouva äitini kanssa Hanaun linnassa".

"Ja minä olen Mayer Anshelm Rothschild ja asun rouva äitini kanssa Juutalaiskadulla Frankfurtissa", sanoi pieni Mayer, vastaten prinssin ylpeään tervehdykseen yhtä ylpeällä päännyykäyksellä.

Hän jäi seisomaan ja katsoi prinssiä, joka pystyssä päin läksi hovimestarinsa kanssa käsitysten katua pitkin vaunuinsa luo, jotka ensimmäisessä kadunristeyksessä heitä odottivat. Sitten kun molemmat olivat hänen silmistänsä kadonneet, kääntyi Mayer Anshelm kotiinsa päin ja, sormiansa napsauttaen, mutisi itseksensä: "Tuo on oikein typerä poika! Jos hän olisi minun sijallani, niin ei hän elinpäivinänsä miljonain omistajaksi pääsisi, vaan jäisi koko iäkseen romukauppiaksi! Mutta nyt kotia, ja kiireesti! Kuinka iloiseksi eikö äiti tule, kun hän näkee minun rahaa tuovan!"

Ja kiirein askelin riensi Mayer Anshelm pitkin Juutalaiskatua vanhaan rapistuneeseen kotiinsa, jossa hänen äitinsä häntä kuoleman kielissä odotti.

"Äiti, armas rakas äitini!" huudahti hän avatessansa ovea; "äiti, minä tuon sinulle —" Mutta tuo ilosanoma kuoli hänen huulilleen, ja ääneensä huutaen juoksi hän äitinsä viheliäiselle vuoteelle. Mutta tämä ei häntä nähnyt, hänen silmänsä olivat suljetut, syvä, kamala huokaus tunki hänen rinnastansa, hänen keltaisella, kivenkylmällä otsallansa oli suuria hikikarpaloita, hänen kalmankarvaiset, laihat kätensä olivat rinnan päällä ristissä. Vuoteen vieressä istui kaisloista tehdyllä tuolilla pieni tyttö, joka voi olla noin kuuden vuoden seuduilla, mutta jonka kaikissa liikenteissä näki tuon vakavan, ymmärtävän käytöksen, jonka hätä ja puute niin aikaisin kurjuuden lapsille lahjoittaa. Hänkin oli pannut kätensä ristiin ja näytti rukoilevan, hänen suuret, mustat silmänsä olivat ylöspäin käännetyt, ja raskaat kyöneleet valuivat niistä pitkin hänen laihoja poskiansa.

"Mitenkä on äidin laita?" huusi poika ja riensi sairaan vuoteelle. "Äiti, miksi et minulle vastaa, miksi et katso minuun ja iloitse että minä taas olen kotona sinun luonasi?"

Mutta sairas ei näyttänyt kuulevan hänen sanojansa, hän vaan ähkyy ja puhkui, ja hänen silmänsä pysyivät kiini.

Mayer Anshelm kääntyi kauhistuksissaan tuon pienen tytön puoleen ja hän laski vapisevan kätensä hänen olkapäälleen. "Gudula!" sanoi hän sydämensä ahdistuksessa, "minkätähden äiti ei minulle vastaa? Gudula! mikä äidille on tullut?"

"Hän on sairas, Mayer Anshelm, hän on hyvin sairas", vastasi pieni tyttö itkusilmin. "Sinä pyysit tänä aamuna, kaupungille lähtiessäsi, että minä menisin äitisi luo ja olisin hänen tykönänsä, kunnes sinä asioitasi palaisit. Kun minä tulin hänen kammariinsa, makasi hän liikkumaton laattialla eikä kuullut mitään, vaikka minä olisin kuinka paljon häntä pyytänyt vastaamaan. Sentähden juoksin minä hakemaan apua naapurivaimoilta, jotka tulivatkin ja panivat äitisi vuoteelle; minun isänikin kävi täällä, mutta hän sanoi, ett'ei tässä ollut mitään tehtävää, minun pitäisi vaan istua ja rukoilla, kunnes äitisi tulisi aivan liikkumattomaksi."

"Mutta hän ei saa tulla liikkumattomaksi", huusi poika epätoivoissaan. "Hänen pitää jälleen puhua ja aukaista silmänsä ja katsoa minuun. Äiti, äiti! kuule toki vielä kerran poikaasi! Mayer Anshelm on taas täällä ja hän on tuonut rahaa, paljon rahaa, ja hän voipi sinulle hakea, mitä vaan parhaite tahdot syödä. Voi, katso toki kerta vielä minua, rakas äitini, älä siinä niin suljetuin silmin makaa, armahda minua! Sydämmeni pakahtuu murheesta, jos sinä siinä tuolla lailla makaat. Äiti, äiti! avaa toki silmäsi, sano minulle jotakin!"

Ja katso! Pojan sydäntä särkevä valitus voi vielä kerran palauttaa kuolevan äidin hengen maalliseen verhoonsa: äidin kuoleman kanssa kamppaileva sydän alkoi jälleen tykyttää.

Hän avasi verkalleen raskaat silmänluomensa ja loi sanomattoman hellän katseen poikaansa, jonka kyynleet kuumina vuotivat hänen kylmälle otsallensa ja näyttivät tahtovan tuota pakenevaa henkeä pidättää maallisessa majassansa. Hänen huulensa, jotka tähän saakka olivat olleet kovasti kiini puristetut, aukenivat, ja hän alkoi puhua, mutta niin heikosti, ett'ei voinut eroittaa sanoja.

Mutta poika tukahdutti paikalla itkunsa, pidätti henkeänsä ja kuunteli sykkivin sydämmin sanoja, jotka kuolevan huulilta melkein kuulumattomina valuivat.

Yht'äkkiä nousi sairas pystyyn, avasi silmänsä aivan selälleen ja katsoi poikaansa sanomattoman hellästi ja rakkaasti.

"Äiti, rakas äiti!" kuiskasi poika sairaan korvaan, "jos sinä minua rakastat, niin jää minun luokseni! Älä jätä minua yksinäni!"

Rakkaus, äidin rakkaus antoi kuolevalle voimia, niin että jaksoi panna kätensä lapsensa kaulaan ja puristaa häntä vasten rintaansa niin innokkaasti, kuin jos hän ei koskaan olisi tahtonut häntä äidillisestä huostastansa laskea.

"Jää hyvästi!" huusi hän kovalla äänellä, "jää hyvästi, poikani! Pysy uskollisena isäisi Jumalalle, uskollisena itsellesi ja —"

Muuta hän ei sanonut; hänen kätensä irtautuivat pojan kaulasta, hänen päänsä retkahti taa'päin, viimeinen korahdus tunki hänen rinnastaan. Hänen elämänsä lanka oli katkennut.

"Hän on kuollut! hän on kuollut!" huusi poika, heittäytyi polvillensa, puristi äitinsä kättä ja katsoi häntä sanomattoman suruisesti, mutta samalla myös pelon- alaisesti; hän ei uskaltanut puhua, ei itkeä eikä valittaa. Mutta sitte, kun hänen äitinsä kasvonjuonteet olivat kangistuneet, kun viimeinen elon- merkki niistä oli hävinnyt, palasi häneen tunto siitä, mitä hän oli kadottanut, ja hän itki ja valitti katkerasti.

"Minä olen aivan yksinäni", huusi hän tuskissansa. "Ei ole ketään koko maailmassa, joka minusta mitään pitää, ei ketään!"

"Mayer Anshelm, minä sinusta pidän!" huusi vieno, vapiseva ääni hänen vieressänsä ja kaksi pientä, hentoa käsivartta kietoutui hänen kaulaansa, kaksi pehmeää huulta suuteli hänen poskeansa. "Älä sano, että sinä olet yksinäsi, Mayer Anshelm, sillä pikku Gudula on sinun luonasi ja hän tulee aina sinun luonasi olemaan! Minä pidän sinusta hyvin, hyvin paljon, Mayer Anshelm".

Mayer Anshelm syleili silloin pikku Gudulaa ja hymyili kyynelsilmin, sitten nojasi hän päänsä hänen olkapäälleen ja itki katkerasti.

2. Gudula kaunotar.

Kaksitoista vuotta oli kulunut Mayer Anshelmin äidin kuolemasta. Kaksitoista vuotta oli kulunut. Ne olivat olleet sängen rikkaita suurista maailman tapauksista ja myrskyistä. Sotaa oli Saksan maissa kestänyt seitsemän pitkää veristä vuotta, sen kautta oli Maria Theresialta hänen "rakas Schlesiensa" ikipäiviksi ryöstetty ja "häijyn miehen" valtaan joutunut, sen kautta oli Preussi saanut uuden maakunnan ja sen kuningas, Friedrich toinen, tuon loistoisian liikanimen "suuri". Koko Saksa oli näinä kahtenatoista vuotena mennyt mullin mallin, ainoastaan Juutalaiskaupunki Frankfurtissa oli pysynyt entisellensä.

Siinä oli vielä tuo likainen rautanen portti paikoillaan, siinä olivat vielä nuo pienet, kolkot rakennukset entisellään, joissa samat ihmiskunnan ennakkoluulojen orjat, nuo häväistyt Juutalaiset, asuivat. Siellä vallitsi noilla kaitaisilla kaduilla sama sekamelskainen hälinä ja liike.

Juutalaiskaupungissa eivät nämä kaksitoista vuotta olleet mitään muuta muutosta tehneet kuin

vanhentaneet sen asukkaita. Mayer Anshelm oli nyt pulsa kaksikolmatta vuotias nuorukainen, pienestä Gudulasta oli tullut kahdeksantoista vuotias soreavartaloineen, ihanamuotoinen neitonen. Hänen huonot vaatteensa näyttivät hänen solakalla varrellaan kuninkaalliselta purppuralta, hänen musta tukkansa, joka pitkissä, paksuissa suortuvissa hartioille valui, oli pääläällä kiinitetty punaisella nauhalla ja muodosti täten ikäänkuin kruunun, joka hyvin sopi hänen ylevälle, valkoiselle otsallensa. Eräs maalari oli kerran nähnyt hänet kadulla ja ihastuksissaan seurannut häntä hänen kotiinsa asti, jossa hän vanhan isänsä kanssa asui.

Gudula oli rohkeaan seuraajaansa heittänyt kuninkaallisesti ylenkatseellisen silmäyksen ja kysynyt häneltä; mitä hänellä täällä oli tekemistä hänen isänsä huoneessa, mutta taiteilijan siivo ja nöyrä käytös oli pian hänet lepyttänyt, ja isänsä myönnytyksellä oli hän suostunut rupeamaan erään suuren maalauksen esikuvaksi. Alun-pitäen oli maalari aikonut muodostaa tuon kauniin Juutalaistyön Judithiksi ja sitä varten kuvata hänen käteensä Holoferneen pään, mutta kuta enemmän hän tuli huomaamaan hänen kauneuttansa, sitä paremmin tajusi hän myöskin, ett'ei Gudulan kuva kaipaasi mitään lisiä, ja sentähden oli hän hänet maalannut sellaisena kuin hän oli. Muotokuva oli pantu eräisen suureen makasiiniin taide-ystävään nähtäväksi, ja koko Frankfurtin kaupunki ja kaikki vieraat, jotka siinä kävivät, olivat tuota kaunista maalausta ihailleet kunnes Hessenin nuori maakreivi, joka Hanaussa asui, sen korkealla hinnalla oli itsellensä ostanut.

"Mutta siitä päivin oli tuon kauniin muotokuvan esikuva tullut kuuluisaksi, ja jokainen Frankfurtissa tunsu sen, ja kun Gudula kadulla liikkui, huusivat katupojat hänen perästensä: tuossa menee Gudula kaunotar, Juutalaisten kuningatar!"

Ja sangen moni ylhäinen ja rikas herra, joka muutoin ei tuossa likaisessa Juutalaiskaupungissa käynyt, tuli nyt sinne Gudulan vuoksi, tehden syyksi asioimistoimia isän kanssa, vaikka heillä todellisuudessa ei ollut muuta asiaa kuin päästä tytärtä imartelemaan.

Mutta Gudula osoitti heille kaikille niin ylpeää kylmäkiskoisuutta, ett'ei kukaan noista ylhäisistä ja rikkaista herroista koskaan uskaltanut toista kertaa astua jalkaansa siihen matalaan majaan, jossa "Gudula kaunotar, Juutalaisten kuningatar" puolittain sokean isänsä kanssa asui. Mutta ei ainoastaan ihailijoita ollut hänen luonansa käynyt, vaan myös todellisia kosijoita, jotka pyysivät Gudulaa vaimoksensa ja tahtoivat viedä hänet pois Juutalaiskaupungista Frankfurtin loistavimmille kaduille, jos vaan tuo kaunis Juutalaisten kuningatar olisi tahtonut luopua uskostansa ja muuta kristityksi. Gudula oli jokaisen sellaisen ehdituksen kauhulla hylännyt, ja hänen isänsä oli liiaksi jäykkä- uskoinen Juutalainen, tahtoaksensa hänen päätöstensä siinä suhteessa vastustaa. Mutta tänään oli asia toisellainen, tänään oli rikas Juutalainen kauppias Hanausta tullut häntä kosimaan, ja taas oli hän antanut jyrkästi kieltävän vastauksen.

Mutta tämä kieltö ei ollut saavuttanut hänen isänsä suostumusta, vaan päinvastoin oli se saattanut hänet vihan vimmaan. Gudula oli silloin vaan painanut päänsä alemmaksi ja katsonut ompelustansa tarkemmasti, antaen täten isän vihan-purkauksien vastustamatta mennä ohitse. Mutta nämä vihan-purkaukset eivät tahtoneet milloinkaan loppua, jonka vuoksi Gudulan silmissä alkoi suuria kyyneleitä kimallalla.

Hän laski ompeluksensa polvilleen ja katsoi rukoilevasti isäänsä, joka istui vastapäätä häntä vanhalla, nahkalla verhotulla tuolilla.

"Isä", sanoi hän rukoilevalla äänellä, "jos sinä noin minua torut, niin minun täytyy itkeä, ja jos minä itken, niin en minä voi ommella. Ja kumminkin minun täytyy vielä tänä iltana saada tämä ompelus valmiiksi ja viedyksi kreivitär Tettenbornille. Hän on hyvin omituinen rouva; minun on täytynyt luvata vielä tänä iltana viedä ompelukseni hänelle, ja jos minä en pidä sanaani, ei hän enää koskaan anna minulle työtä".

"Kun olisit ottanut tuon rikkaan Nathanin, niin et enää koskaan olisi tarvinnut ommella", huusi hänen isänsä. "Et olisi enää tarvinnut olla köyhä ompelija, vaan olisit voinut ajaa kauniissa vaunuissa ja käyttäytyä niinkuin kuuna-päivänä kreivittäretkin. Isäini Jumalan kautta! minä vielä harmista kuolen, kun ei ollut sinulla sen vertaa älyä, eikä sen vertaa rakkautta isääsi, että olisit ottanut tuon rikkaan miehen mieheksesi ja siten laittanut minun vanhat päiväni murheettomiksi ja huolettomiksi".

"Isä", huudahti Gudula haikeasti, "minä tahdon sinun hyväksesi tehdä työtä yöstä ja päivää, minä tahdon olla vielä ahkerampi, kuin tähän asti olen ollut, sinulta ei tule mitään puuttumaan, sinä tulet saamaan kaikki, mitä suinkin vaan tahdot! Ainoastaan älä vaadi minua ottamaan miestä, jota en rakasta."

"Miksi et häntä rakasta?" huusi vanhus vihoissaan. "Miksi et rakasta Baruch Nathania, joka kumminkin on rikas mies; jota voipi rakastaa? Tahdon sinulle sanoa, minkätähden et häntä rakasta: koska sinä Mayer

"Isä, älä sitä puhetta enää jatka", huusi Gudula punoittavin poskin ja nousi seisaalleen, "sinä solvaat ja loukkaat vaan minua sillä, mitä tahdot sanoa!"

"Solvata ja loukatahan minä sinua tahdonkin", sanoi isä ynseästi. "Tahdon iskeä sinun ylpeytesi, että se heräisi rinnassasi, ja tahdon iskeä sinun mielettömään rakkauteesi, että se kuolisi sydämessäsi. Luulet kenties, ett'en tiedä, minkä vuoksi sinä Baruch Nathanin hylkäsit? Luulet kenties, etten tiedä, kehen sinä olet mieltynyt? Kyllä minä kaikki tiedän, sillä mitä en voi silmilläni nähdä, sen kuulen minä korvillani ja ymmärrän päälläni. Olen jo ammuin tietänyt, että Gudula on antanut sydämensä ihmiselle, jolla ei ole silmiä päässä nähdäkseen Gudulan olevan nuoren ja kauniin ja häntä rakastavan; olen senkin jo aikoja tietänyt, että Gudula on rikkaille sulhasillensa rukkaset ainoastaan sen vuoksi antanut, että hän tahtoo olla vapaa Mayer —"

"Ääneti!" keskeytti Gudula hänen puhetulvaansa, laskien samalla kätensä isänsä käsivarrelle, "Jehovan tähden ääneti; tuossa tulee kadun toiselta puolen Mayer Anshelm meille. Mutta jos vielä yhdenkään sanan tahdot samasta asiasta jatkaa ja hänen läsnä-ollessansa tytärtäsi häväistä, niin vannon minä sinulle isäimme Jumalan kautta, että minä menen sinne, missä Main-virta on avoin, ja hukutan itseni. Nyt puhu jos haluat".

Ja kovasti läähättäen ja mustanpunakkaana poskiltaan istui Gudula varpatuolilleen ja otti käsiinsä ompeluksensa.

Samassa avautui myös ovi, ja nuori, jalovartinen ja kauniskasvoinen, mutta vakaannäköinen mies astui sisään.

"Jumalan terveeksi", lausui hän vienolla sointuvalla äänellään ja antoi kättä vanhukselle sekä nyykäytti, ystävällisesti hymyillen, päätänsä Gudulalle. Tämä vastasi tervehdykseen lempeällä silmäyksellä ja rupesi sitten taas työtään tekemään.

"Olet tänään tullut oikein aikaiseen konttorista, Mayer Anshelm", sanoi Gudulan isä ja viittasi vieraalle, että hän istuisi hänen vieressään olevalle puujakkaralle. "Onko mitään erityistä tapahtunut, koska sinä nyt kokonaista tuntia ennemmin kuin muulloin pääsit pois tuon rikkaan ja mahtavan herra Nathansonin konttorista?"

"On", vastasi Mayer Anshelm, "on todellakin jotakin erityistä tapahtunut, ja sentähden tulen minä suorastaan teidän luoksenne, saadakseni teiltä neuvoa. Sillä tiedänhän minä sen, että te molemmat olette ainoat, jotka sydämmestänne minulle hyvää suotte. Teihin, isä Baruch, luotan minä täydellisesti, niinkuin poika ainakin, ja sinua, Gudula, rakastan minä, kuin jos olisit minun oma sisareni".

"Kuuletko, Gudula", sanoi vanhus, "hän nimittää itsensä minun pojakseni, ja sinua hän rakastaa sisarenansa!"

"Minä tiedän sen ja iloitsen siitä, isä Baruch", sanoi Gudula ja loi isäänsä silmäyksen, jonka merkityksen ainoastaan hän ymmärsi. "Mayer Anshelm rakastaa minua kuin sisartansa, ja minä rakastan häntä kuin veljeäni."

"Enkä minä koskaan ole mitään sisar Gudulalta salannut", huudahti Mayer Anshelm innokkaasti. "Me olemme toistemme parissa kasvaneet, emmekä ole ainoastaan yhdessä leikkineet ja nauraneet, vaan myös itkeneet ja nälkää nähneet, ja hätä kiinnittää paremmin toisen toiseensa kuin hyvät päivät. Tiedäthän vielä Gudula, kuinka sinä minua silloin lohdutit, kun minun armas äitini kokoontui isiensä tykö, ja kuinka minä hänen kuolinvuoteellaan sydämeni hädässä ja epätoivossa katkerasti itkin ja vaikeroitsin?"

"Tiedän minä vieläkin, Mayer Anshelm", vastasi toinen tynnosti. "Minä olin rakastanut äitiäsi sangen paljon, ja sentähden itkin minä sinun kanssasi".

"Ja panit pienet käsivartesi minun kaulaani, Gudula, suutelit minua ja sanoit suloisella lapsenäänelläsi: minä pidän sinusta, Mayer Anshelm! Tuon hyvän, sydämmellisen sanan vuoksi olen minä sinusta pitänyt paljon ja tulen sinusta paljon pitämään koko elin-aikani, minä tulen aina olemaan veljenäsi, jos muutoin Gudula kaunotar ei halveksi olla minun sisarenani".

"Tahdon aina olla sinun sisaresi, Mayer Anshelm. Mutta sano nyt, mikä erinomainen asia sinulla oli kerrottavana, jonka johdosta tahdoit meidän, isän ja minun, neuvoa kysyä."

"Niin, kerropa meille, miksi tänään olet tullut tuntia aikaisemmin konttorista", sanoi vanhus. "Eihän tuo rikas Nathanson liene vaan tullut vararikkoon?"

"Ei, isä Baruch", vastasi Mayer Anshelm nauraen, "hän ei ole tullut vararikkoon, vaan hän on tänään

voittanut kymmentuhatta guldenia onnellisessa kauppa-yrityksessä. Tästä iloissaan lisäsi hän palkkaa jokaiselle kauppapalvelijalle neljä guldenia kuukaudessa ja minut kutsui hän yksityishuoneensa ja puheli siellä minun kanssani".

"Puheliko sinun kanssasi?" kysyi vanhus kummastellen. "Nuorinhan sinä tietääkseni olet kaikista hänen konttoristeistaan. Kuinka kauan oletkaan häntä palvellut, Mayer Anshelm?"

"Kolme vuotta, isä Baruch, sen perästä kuin oppi-aikani päätin".

"Kolme vuotta vaan! — ja Nathanson kutsuttaa nuorimman kauppapalvelijansa luoksensa kysyäkseenä häneltä neuvoa!"

"Ei, isä Baruch, ei sen vuoksi", sanoi Mayer Anshelm niin hämillään, että Gudula kummastuneena katsoi työstänsä "veljeensä".

"Minkä asian vuoksi siis Nathanson sinut kutsutti luoksensa?" kysyi vanhus.

"Hyvin eriskummaisen asian vuoksi, jota en kuunapäivinä olisi voinut arvata, isä Baruch."

"Eihän se liene vaan mikään onnettomuus sinulle?" kysäsi Gudula.

"Gudula, päinvastoin näyttää se minusta suurelta onnelta. Tuo rikas Nathanson tahtoo ottaa minut yhdysmieheksensä ja kauppakumppaniksensa."

"Tahtoo ottaa sinut yhdysmiehekseen ja kauppakumppanikseen!" huusi isä Baruch ällistyneenä. "Onko Nathanson tullut hulluksi? Onko hän menettänyt sen vähän järkeä, minkä Herra Jumalamme hänen osakseen on suonut? Tehdä sinut yhdysmiehekseen!"

"Isä, salli nyt kumminkin Mayer Anshelmin puhua asiansa loppuun", sanoi Gudula ja katsoi niin kummallisesti tuohon hämillään olevaan nuoreen mieheen. "Minun luullakseni hän ei vielä ole pää-asiaa sanonut. Puhu siis, Mayer Anshelm. Millä ehdolla tahtoo tuo rikas Nathanson ottaa sinut yhdysmieheksensä?"

"Hän on pannut minulle ainoastaan yhden ehdon, sisar Gudula. Hän ei tahdo ottaa minua ainoastaan yhdysmiehekseen, vaan, koska hänellä ei ole poikaa, joka hänen kuoltuaan ottaisi kauppaliikkeen huostaansa, tahtoo myös tehdä minut pojakseen, jolloin minun tulisi ottaa hänen nimensä, ja kauppahuoneemme nimi tulisi silloin olemaan: *"Mayer Nathanson ja poika."*

"Ja ainoa ehto, minkä hän sinulle on pannut", sanoi Gudula ja rupesi taas työtänsä tekemään, kuin jos ei mitään olisi tapahtunut, "ainoa ehto on se, että sinä, Mayer Anshelm, nait hänen tyttärensä, Veilchen Rahelin!"

"Oikein arvasit, sisar Gudula!" huudahti Mayer Anshelm iloissaan, "oikein arvasit. Jumalan kiitos, että tämä tuli sanotuksi! Niin on asia, minun on naitava Veilchen Rahel, se on ainoa ehto, minkä herra Nathanson on pannut".

"Mutta sitä sinä tietysti et tee, etkä voikaan tehdä", huusi ukko Baruch innokkaasti. "Naida Veilchen Rahel! Sama kuin jos naisit vuoripeikon, joka on tekevä elämäsi helvetiksi! Etkö tiedä, että hän on ruma ja katsoo kieron kuin tarhapöllö? Etkö tiedä, että hän on kivuloinen ja kyttyräselkäinen kuin kameli?"

"Tiedän kyllä", vastasi Mayer Anshelm tyynesti, "mutta minä tiedän myöskin, että hän on hyvin lempeäluontoinen, ja ett'ei hänen kova osansa ole voinut hänen sydäntänsä paaduttaa; hän on avulias ja hurskas, ja köyhät ja sairaat siunaavat häntä, senhän Te hyvin tiedätte, isä Baruch! Hänellä on hyvä ja lempeä sydän ja —"

"Ja tämän sydämen on hän sinulle antanut?" kysäsi Gudula äkkiä. "Veilchen Rahel rakastaa sinua, eikös niin?" "Hän kuuluu isälleen sanoneen, asian niin olevan", vastasi Mayer Anshelm, kääntäen silmänsä alaspäin, "ja sentähden on Nathanson koska hän ainoata lastansa rakastaa, kutsuttanut minut luoksensa ja tahtoo tehdä minut tyttärensä mieheksi."

"Entä sinä?" kysyi Baruch, "rakastatkos sinä tuota kaunotarta?"

"En", vastasi Mayer Anshelm miettävästi, "en rakasta häntä. Mutta tahdon tunnustaa teille, isä Baruch ja sisar Gudula, ett'en minä luule voivani ketään rakastaa; näyttää melkein siltä, kuin luonto ei olisikaan minulle sitä lahjaa suonut. Olen tarkoin tutkinut sydäntäni ja olen havainnut, että se on ahdas ja täydelleen tyytyväinen siihen, mitä sillä nyt on, nimittäin rakkauteen teitä kohtaan, isä Baruch ja sisar Gudula, eikä vaadi sen enempää. Niin palavaa hehkua ja innokasta halajamista, kuin minkä runoilijat kertovat rakkauden olevan, ei minun sydämeni tunne ollenkaan. Täytyy tunnustakseni, että minulla on ahdas sydän, eikä siinä ole sijaa muille kuin teille molemmille! Mutta arvelen kuitenkin, että sen

eteisessä kumminkin löytyisi joku sija myös Veilchen Rahelille; ja minä tulen aina olemaan hänelle kiitollinen hänen rakkaudesta ja —"

"Hänen rahoistaan", täytti Gudula lauseen.

"Oikein sanoit", huudahti Mayer Anshelm innokkaasti. "Hänen rahoistaan tahdon minä olla hänelle kiitollinen, sillä ne tekevät minusta rikkaan miehen. Ja pitääkö minun teille selittää, mitä se merkitsee? Se merkitsee tässä kurjassa ja matoisessa maailmassa: että minä pääsen vapaaksi, kunnioitettavaksi ja rehelliseksi mieheksi. Sillä tiedättehän te että *köyhä* Juutalainen on ylenkatsottu paria, ihmiskunnan hylkyläinen, jolla ei ole tahdon vapautta, ei kunniaa eikä ihmisarvoa. Minä olen nähnyt meidän kansan kurjuuden ja alennustilan, minä olen nähnyt ja yhä näen, kuinka ne, jotka itseänsä kristityiksi kutsuvat ja sanovat uskontonsa olevan rakkauden ja anteeksi- antamuksen uskonnon, meitä halveksivat ja jaloin polkevat. He vihaavat ja vainoovat meitä kaiken rakkautensa ohessa, he eivät voi meille antaa anteeksi, että me puhumme toisellaista murretta kuin he, että meidän nenämme on luotu toisennäköiseksi kuin heidän, että meidän silmämme ja tukkamme ovat mustat ja kiiltävät; he soimaavat meitä että pysymme kiinni isiemme tavoissa ja opissa, uskollisuutenne lukevat rikokseksi meille — meille *köyhille* Juutalaisille! Mutta kun olemme *riikkaita* Juutalaisia, silloin he meille antavat anteeksi kaikki meidän luulotellut rikoksemme ja ottavat meidät mielellänsä seuraansa eivätkä pidä mitään lukua nenistämme, tukastamme eikä murteestamme! On siis pää-asia Juutalaiselle päästä rikkaaksi, sillä kun hänellä kerran on rikkautta, silloin on hänellä myöskin arvoa ja kunniaa. Sen olen tullut huomaamaan maailmata katsellessani, ja kun minä kolme vuotta takaperin palasin kotiini Fürthistä, missä vanhan setäni luona oppi-aikani palvelin ja nälkää näin, silloin pysähdyin minä Juutalaiskaupungin portilla ja lankesin siinä polvilleni. Kukaan ei sitä nähnyt, sillä ilta oli jo tullut, ja pimeys vallitsi maata, mutta siinä minä polvillani vannoin isiemme Jumalan kautta tahtovani tulla rikkaaksi mieheksi, miljonain omistajaksi! Sitä en tehnyt kurjasta ahneudesta enkä ylpeydestä tai kopeudesta, en myöskään kunnianhimosta; vaan minä tahdon tulla rikkaaksi mieheksi kansani vuoksi ja siten ansaita sille vapautta ja kunniaa. Minä tahdon tulla rikkaaksi, voidakseni Jumalan kansaa kostaa Jumalan pojan kansalle. Tahdon päästä miljonain omistajaksi voidakseni vetää Jumalan kansan ylös tomusta, päästää sen alennustilastaan ja antaa sille takaisin sen pyhät ihmisoikeudet. Tahdon päästä miljonain omistajaksi, särkeäkseni sen rautaisen säleaidan, joka Juutalaiset kristityistä erottaa, että heidän täytyy ottaa meidän kansalaisiksi yhteyteensä, että heidän täytyy suoda meille oikeus ajatella ja uskoa omantuntonne ja vakuutuksemme mukaan, ja kumminkin pitää meitä sen valtion oikeutettuina kansalaisina, missä olemme syntyneet.

"Katsokaa, niin vannoin minä kurjan Juutalaiskaupunkimme portilla polvillani ollessani. Ja minä aion valani pitää. Minä olen jo ahkeruudella ja tarkkuudella: haalinut kokoon pienen pää-oman, olen nähnyt nälkää ja kurjuutta, kärsinyt suuren tarkoituseräni vuoksi, koska tuosta pienestä pää-omasta täytyy tulla suuri, jolla voin alkaa asioimisliikettä omiin nimiini. En ole hetkeäkään turhaan hukannut, en ole suonut itselleni vähintäkään lepoa tai virvoitusta, kuten muut nuoret miehet. Iltasilla konttorista kotia tultuani en ole muuta huvitusta etsinyt, kuin että silloin tällöin olen pistäytynyt tänne teidän luoksenne puhellakseni hetkisen teidän kanssanne, ja sitten olen aina palannut kammiooni, jossa pitkin yötä olen puhdistanut ja järjestänyt kauppiasten minulle uskomia kirjoja. Sitä tehdessä olen talvella vilusta värissyt, kesällä helteestä hikoillut; usein olin väsymyksestä nääntyä ja aina olin nälissäni, mutta aina ajattelin vaan sitä, että tein työtä enentääkseni pää-omaani, ja siten olen minä kestänyt ja aina vaan toivonut tulevaisuudelta sitä, minkä nykyisyys on kieltänyt. Ja nyt", jatkoi Mayer Anshelm säihkyvin silmin koroitettulla äänellä, "nyt tarjoutuu minulle äkki-arvaamatta tilaisuus pikemmin päästä tarkoitukseni perille ja kerrassaan harpata monen pitkän puute- ja kärsimysvuoden ohi, nyt voin tuota pikaa päästä rikkaaksi. Sanokaa, eikö minun pidä käyttää tätä tilaisuutta?"

Ukko Baruch ei virkkanut mitään, vaan katsoi miettivän ja kysyvän näköisenä tyttärensä; Gudula oli jo aikoja unhottanut työnsä, ja loistavin silmin ja hehkuvien poskin oli hän kuunnellut Mayer Anshelmin innokasta puhetta. Nyt nousi hän hitaasti istuimeltaan ja astui juhlallisesti hänen luoksensa.

"Mayer Anshelm", puhui hän, laskien valkoisen kätensä hänen käsivarrelleen ja katsoen häntä hymyssä suin. "Mayer Anshelm, sinun pitää käyttää tätä tilaisuutta rikkaaksi tullaksesi, kansasi kunnian ja vapahtamisen vuoksi! Mene, Mayer Anshelm, ja sano tuolle rikkaalle Nathansonille, että tahdot naida Veilchen Rahelin ja ruveta hänen yhdysmieheksensä".

"Tee, niinkuin Gudula sinulle sanoo", lausui ukko Baruch juhlallisesti, "sillä Jumalan sana on hänen suussansa, ja rakkaus on hänen sydämessänsä; hän on sinua suojelus-enkelinäsi neuvonut".

"Niin, suojelus-enkelinäni hän on minua neuvonut", kertoi Mayer Anshelm, hellästi irroittaen tytön pienen, valkean käden käsivarresta ja suudellen sitä. Gudula vavahti vähän, ja hänen kasvonsa menivät kalmankalpeiksi, mutta sitä ei Mayer Anshelm nähnyt, sillä hän piti yhä Gudulan kädestä ja painoi sitä huuliansa vasten. Mutta Gudula veti kätensä hiljaa pois, ja nyt vasta Mayer Anshelm'kin huomasi hänen kalpeutensa ja näytti ikäänkuin pitkästä miettimisestä tulevan tolkkulleen.

"Olet siis yksimielinen siitä, että minun on tuohon ehtoon suostuminen?" kysyi hän Gudulalta. "Mutta oletko myöskin miettinyt, että minä tyttöä en rakasta? Enkö minä tee hänelle mitään vääryyttä, kun näin hänet, en itsensä, vaan rahainsa vuoksi? Voinko tehdä hänet onnelliseksi rakastamatta häntä?"

"Sinä olet hänet onnelliseksi tekevä, Mayer Anshelm", vastasi Gudula ja käänsi samalla, ikäänkuin satunnaisesti, päänsä toisaannepäin. "Sinä olet hänet onnelliseksi tekevä, sillä hän rakastaa sinua ja saapi sinut omaksensa. Mutta nyt jää hyvästi, Mayer Anshelm", lisäsi hän ja rupesi kokoamaan ompeluksiansa, "en voi enää viipyä, minulla on vielä pitkä matka käytävänä. Jos tahdot jäädä isän luo, niin jää".

"En jouda", sanoi Mayer Anshelm, "minunkin pitää lähteä. Minun täytyy valvoa koko yö ja tehdä työtä, sillä minun pitää nyt saada kaikki ne kirjat valmiiksi, jotka olen päätettäväksi ottanut. Huomenna täytyy minun ne omistajilleen jättää, koska tästä lähtein tietysti en enää jouda niitä päättämään. Nyt on tullut loppu pienelle asioimisliikkeelleni, sillä rikkaan Nathansonin kumppanilla on suurempia ja tärkeämpiä asioita toimitettavina. Jääkää siis hyvästi, isä Baruch, ja huomenna, kun toisiamme kohtaamme, on kaikki toisin, ja minä olen silloin Nathansonin kumppani".

"Ja hänen tyttärensä, Veilchen Rahelin, sulhanen", lisäsi Gudula, huivia kaulaansa kääriessään.

"Ja sitte sinä tietysti lähdet tältä likaiselta Juutalaiskadulta", sanoi Baruch, "ja muutat tuolle suurelle kadulle, jolla rikkaat teidän kansasta asuvat, vieläpä kenties ostat itsellesi suurella rahasummalla, kuten Nathansonin, oikeuden asua ulkopuolella Juutalaiskaupunkia, tuolla komealla kadulla, jolla suuret tukkukauppiat asuvat".

"En, sitä en konsanani tule tekemään", huudahti Mayer Anshelm kiihkeästi. "Silloinhan en enää olisi kansalleni enkä itsellenikään uskollinen; näyttäisihän se siltä, kuin halveksisin ja häpeäisin kansaani sen köyhyyden ja alhaisen arvon vuoksi, niinkuin nuo typerät kristityt ylpeydessään tekevät. En, sitä en koskaan tee! Vaan oman kansani keskellä, täällä tahdon minä elää, täällä tahdon minä asua, ja täällä tahdon minä teidän kansanne jakaa hyvät päiväni, niinkuin te olette minun kanssani pahat päivätkin tasan panneet. Kun kerran olen saanut vaimon kotiini, tietävästi sisar Gudulallakaan ei liene mitään sitä vastaan muistuttamista, jos sinä, isä Baruch, tyttärenesi asut minun luonani, kuten minä kerran tahdoin tulla teidän luoksenne asumaan ja elämään, mutta johon sisar Gudula ei suostunut, koska hän arveli sitä sopimattomaksi. Sitte kun minä olen nainut mies, ei kukaan enää saattane sanoa sopimattomaksi, jos me asumme yhdessä".

"Siitä meillä on vielä aikaa vastakin puhua, Mayer Anshelm", sanoi Gudula, ovea avaten. "Nyt täytyy minun lähteä kreivitär Tettenbornin luo, joka asuu toisella puolen kaupunkia uudessa kaupungin osassa".

Hän astui ovesta ulos; mutta ennenkuin oli kynnyksen yli kuivalle päässyt, oli jo Mayer Anshelm hänen rinnallansa. "Alkaa jo hämärtää, Gudula", sanoi hän. "Sinulla on pitkä matka, ja näin iltaisilla eivät kadut tahdo olla oikein turvalliset, varsinkin näillä meidän kaidoilla kaduilla hiipii näin iltamalla monta epäiltävää roistoa, erittäinkin sen perästä kuin Hanaun maakreivi on matkoiltansa palannut. Kuuluu olevan hyvin kevytmielinen herra, tuo maakreivi, ja väijyvän kaikkia kaunottaria, mutta, kuten sanotaan, varsinkin meidän kansan kauniita tyttäriä. Hän on jo ollut kahdeksan päivää täällä Frankfurtissa —"

"Minä tiedän sen", keskeytti Gudula häntä tynesti.

"Kuinka, tiedätkö sen?"

"Tiedän kyllä; toissa päivänä näin minä hänet kreivitär Tettenbornin luona. Minä olin siellä, kun maakreivi tuli ja kreivitär käski minun odottaa, kunnes hän menisi pois. Mutta yht'äkkiä kutsuttiin minut salonkiin. Nuori herra maakreivi halusi nähdä, josko minä olin kuvan näköinen, jonka hän oli ostanut ja jota he Juutalaisten kuningattareksi nimittävät."

"Sinun ei olisi pitänyt mennä sisälle!" huudahti Mayer kiivaasti.

"Miksi ei?" kysyi Gudula puolestaan ylpeästi ja tynesti.

"Senvuoksi kun maakreivi on mainittava tytönryöstäjä, jota, kuten sanotaan, kukaan ei voi vastustaa ja —"

"Kyllä minä häntä vastustan", sanoi Gudula tynesti, "eikä hän tule minun sydäntäni ryöstämään. Hyvästi vaan, Mayer Anshelm!"

"Etkö salli, että minä sinua seuraan kreivitär Tettenbornin luo? Enpä ole — kesken puheen — koskaan vielä kuullut häntä mainittavan. Mistä sitte hänet tunnet? Joko hän on kauankin Frankfurtissa

asunut?"

"Ei hän vielä ole täällä asunut kuin muutamia viikkoja. Paronitar von Nimzwitsch oli minut hänen suosionsa sulkenut, jonka vuoksi hän kutsutti minut luoksensa ja antoi minulle koru-ompeluksia. Hyvästi, Mayer Anshelm!"

"Enkö siis saa sinua seurata?"

"Et, Mayer; sinulla on työtä, ja aika on rahaa!"

Hän läksi rivakasti astumaan eteenpäin. Kuu heitti himmeän valonsa hänen sorealle vartalolleen ja muodosti pitkän varjon kadulle. Mayer Anshelm seisoj toisella puolen katua ja katsoi hänen jälkeensä, kunnes hän eräässä kadunkolkossa hävisi hänen silmistään; sitten kääntyi hän hitaasti ja meni siihen matalaan rakennukseen, jossa hän eräässä yliskammarissa asui.

"Minun olisi kumminkin pitänyt häntä seurata", sanoi hän ajatuksissaan; "hän on liaksi kaunis, saadaksensa näin myöhään kadulla yksinänsä rauhassa kulkea. Olisi kenties hyvä, jos minä menisin hänen perästänsä ja — Mutta ei se käy laatuun", keskeytti hän itseänsä, "Gudula sille vaan nauraisi ja tekisi minusta pahanpäiväistä pilkkaa, vieläpä kenties panisi pahaksensa jos minä hänen perästänsä lähtisin, ja ajattelisi, että minä häntä epäilen enkä usko hänen itsensä voivan itseänsä suojella. Taitaapa siis Gudula olla oikeassa, että aika on rahaa. Tahdon sentähden ruveta työhöni".

Ja hän istui tuon vaapperan pöydän ääreen, joka oli täynnä paksuja konttorikirjoja, ja alkoi työtään tehdä. Mutta kesken kiireintä työntekoa hän aina aika-ajoin pysähtyi. Hän oli levoton Gudulan vuoksi, kun hän niin yksinään oli lähtenyt tuolle pitkälle matkalle uuteen kaupungin-osaan; ja lukujen ja rivien välistä oli hän toisinaan näkevinään Gudulan suuret, kirkkaat silmät.

"Enpä olisi uskonut, että voi tulla noin levottomaksi sisaren vuoksi", pakisi Mayer Anshelm itseksensä. "Mutta se onkin hulluutta, jonka vuoksi en tahdo enää koko asiata ajatella, vaan pitkitän työtäni. Tänä yönä pitää minun saada kaikki nämä kirjat valmiiksi". Ja hän ryhtyi uudelleen kahta hartaammin työhönsä sekä kiintyi lukuihin ja laskuihin niin, ett'ei hän muusta maailmasta tiennyt mitään. Täten kului tunti tunnilta, yö oli jo tullut, kadulla oli kaikki hiljaa, kaikki liike oli lakannut. Kaikki makasivat ja nauttivat lepoa päivän työstä ja rasituksista — kaikki nuo kurjat, vaivannahneet Juutalaiskaupunginkin asukkaat. Tätä ajatellessa iloitsi Mayer Anshelm, hänen rintansa kohoili vapaammin ja hengessä toivotti hän kaikille kausalaisveljillensä ja - sisarillensa hyvää yötä. Silloin pyörähtivät taas hänen ajatuksensa väkisinkin Gudulaan, ja hän nousi istuimelta, vähän selkäänsä oikaistaksensa, astui ikkunan eteen ja katsoi ulos, toivottaaksensa myös sisar Gudulalle hyvää yötä. — Mutta kummallista! tuosta tutusta ikkunasta pilkoitti vielä tuli, ja levoton varjo liikkui yhtämittäisillä väliajoilla uutimilla. Se ei ollut Gudulan solakan vartalon varjo, vaan se oli leveähartiaisen miehen. Luultavasti oli se ukko Baruch, joka niin levotonna edes takaisin siellä käveli. Jotain tavatonta oli siis ukolle tapahtunut, koska hän nyt vielä oli valveilla ja niin kiihkeästi kammarissansa käveli. Kolme vuotta oli Mayer Anshelm jo asunut häntä vastapäätä, mutta tätä kummaa ei ukko Baruch vielä koskaan ollut hänen muistaaksensa tehnyt, vaan ummelleen kello 10 oli hänen ikkunastansa tuli aina sammunut. Mayer Anshelm oli sitä joka ilta tarkastanut, ja siitä tiesi hän, että isä Baruch ja sisar Gudula olivat levolle menneet. Ja nyt olivat tornikellot jo lyöneet 12, ja yhä Baruch vaan valvoi ja käveli levotonna edestakaisin! "Entä Gudula! missä hän on?" Ei ainoatakaan kertaa nähnyt Mayer Anshelm hänen varjoansa isän varjon rinnalla. "Missä siis Gudula on?"

Tehtyään kahdesti itselleen tämän kysymyksen, syöksi Mayer Anshelm ovelle, juoksi portaita myöten alas ja oli seuraavassa silmänräpäyksessä kadulla.

Varjo uutimilla liikkui yhä yhtä levottomasti ja yhtä pitkillä määrä-ajoilla kuin ennenkin.

Hetkisen seisoj Mayer Anshelm keskellä katua ja oli kahdella päällä, mitä tehdä. "Minusta nähden", sanoi hän sitten melkein ääneensä, "naurakoon ja ivatkoon Gudula minun pelkoani. Parempi on kärsiä sitä kuin tätä kauheata epätietoisuutta. Minä menen!"

Ja parilla harppauksella oli hän ukko Baruchin ikkunan alla ja koputti sitä kovasti.

Heti veti ukko uutimet syrjään ja huusi, ennenkuin oli kerinnyt vielä ikkunata avatakaan, iloisella äänellä: "Sinäkö siellä olet, Gudula? Hyvä, että viimeinkin tulit!"

"Siis hän ei vielä ole kotia tullut, isä Baruch?" kysyi Mayer Anshelm, ja hänestä tuntui melkein siltä, kuin jos häntä olisi kurkusta rautapihdeillä puristettu.

"Se ei olekaan Gudula!" vaikeroi vanhus. "Mayer Anshelmhan se vaan on!"

"Niin, minä täällä vaan olen! Mutta päästäkää minut sisään, isä Baruch, ja pian! Meidän täytyy tuumia, mitä nyt tehdään."

Ukko sulki ikkunan, meni ovelle, avasi sen ja käski Mayer Anshelmin käydä sisään. Tämä seurasi ääneti vanhusta ja sulki sitten vapisevin käsin oven. Hänen silmänsä tarkastivat, ikäänkuin jotain etsien, tuota himmeään lampun valaisemaa huonetta. Sitten pysähtyivät ne tarkastamaan vanhaa Baruchia, joka vavisten kuin haavan lehti hänen edessään seiso.

"Eikö hän ole vielä kotiin tullut?" kysyi Mayer Anshelm hetkisen kuluttua.

"Ei", huusi vanhus kolkosti, "ei hän vielä ole tullut, vaikka on jo kuusi tuntia kulunut siitä, kun hän lähti!"

"Minä lähden häntä etsimään, minä tuon hänet takaisin!" sanoi Mayer Anshelm päättävästi. "Neuvokaa minulle tie, isä Baruch, niin lähden häntä hakemaan".

"En tiedä tietä, Mayer Anshelm."

Huuto, joko kauhun tai vihan, pääsi nuorukaisen huulilta. "Te ette tietä tiedä, Baruch? Ette edes tiedä minne Gudulan on meneminen, kun hänen iltahämärässä täytyy yön selkään lähteä työtä hakemaan? Te olette kelvoton isä, Baruch. Te käytätte itseänne väärin hyvää, suloista lastanne kohtaan. Teidän hyväksenne hän työtä tekee, teidän hyväksenne hän näkee vaivaa ja kiduttaa itseänsä, ettekä te edes tiedä, minne hän milloinkin menee!"

Tämän puhui hän kovalla vihaisella äänellä, ja kuitenkin olivat hänen kasvonsa kalpeat, ja hänen huulensa osoittivat surua ja murhetta.

Baruch katsoa tuijotti häneen, eikä voinut ahdistuksessaan mitään vastata nuorukaisen kiivaasen syytökseen. "Muistelen minä hänen kerran kertoneen, missä kreivitär Tettenbornin huvila on", sanoi hän viimein ikäänkuin pelonalaisesti.

"No, missä se on?" kiiruhti Mayer Anshelm kysymään. "Muistakaa Baruch! kaikki riippuu siitä, että te sen tiedätte".

"Huvila on uudessa kaupunginosassa tuolla Mainin varrella", lausui Baruch hitaasti ja ajattelevasti, joka sanaa punnitien ja muistutellen. "Sinne kuuluu nykyään rakennetun paljon huviloita, mutta kreivitär Tettenbornin huvila on kaikista suurin ja kauniin. Se on viimeinen huvila oikealla kädellä — on Gudula sanonut — ja se on yhtä kerrosta korkeampi kuin muut, ja sen takana on suuri, kaunis puutarha, jossa vielä on niin suuri huvihuone, että siinä voisi asua kokonainen perhekuunta".

Mayer Anshelm oli häntä niin tarkkaan kuunnellut, ett'ei uskaltanut hengittääkään. "Entä vielä", sanoi hän lyhyesti, käskävästi, kun Baruch pysähtyi.

"Mitään muuta en minä tiedä", vastasi Baruch hyvin pelonalaisesti.

"Siinä sitä jo onkin kylläksi, isä Baruch", sanoi Mayer Anshelm päättävästi, "kylliksi, löytääkseni tuon huvilan. Minä tunnen tuon uuden kaupunginosan, ja te olette kylliksi tarkasti neuvoneet etsittävän huvilan. Antakaa, isä Baruch, minulle anteeksi, että minä äsken pikastuin. Se tapahtui vaan Gudulan vuoksi. Antakaa minulle anteeksi!"

"Minulla ei ole sinulle mitään anteeksiannettavata, Mayer Anshelm. Tuo vaan Gudula elävänä takaisin, niin on kaikki hyvin!"

"Elävänä?" huusi kauhistuen Mayer Anshelm. "Mitä te sillä tarkoitate, isä Baruch? Lienettehän vaan siitä varma, että hän meni kreivitär Tettenbornin huvilaan?"

"Niin toivon", vastasi vanhus ja purskahti itkemään.

"Olisiko hän siis vielä jonnekin muuanne voinut mennä?"

"Olisi! Mutta sitä en tahdo uskoa! En, en voi sitä uskoa! Meillä oli tänä iltana, vähää ennen sinun tuloasi, pieni sanasota. Minä olin suutuksissani ja toruin häntä siitä, kun hän ei huolinut Baruch Nathanista, joka tänään kävi häntä kosimassa, ja toruessani tulin minä jotain sanoneeksi, mikä häntä loukkasi. Silloin uhkasi Gudula mennä sinne, missä Main on syvin, ja sitä sanoessaan oli hän niin suruisen- ja totisennäköinen, ett'en sitä koskaan voi unhottaa."

"Mitä voitte te Gudulalle sanoa, joka häntä niin saattoi loukata, että hän senvuoksi tahtoi henkensä menettää? Sanokaa se minulle!"

"En, en voi, enkä tahdokaan sitä sinulle sanoa, Mayer Anshelm, sillä juuri silloin, jos sen sinulle

sanoisin, on hän vannonut tappavansa itsensä. Mutta enhän olekaan sinulle mitään sanonut, ja hän sen tietää, sillä olihan hän täällä ja kuuli kaikki, mitä minä sinun kanssasi puhuin. Hän siis ei ole mennyt veteen, ei, sitä hän ei ole tehnyt, vaan hän on mennyt ainoastaan kreivitär Tettenbornin huvilaan."

"Ja minä tuon hänet sieltä takaisin, Baruch, minä etsin häntä joka paikasta, tieltä sekä periltä, enkä palaa ilman hänet. Jääkää hyvästi!"

Hän nyykäytti päätään ja syöksi ulos kadulle sekä riensi eteenpäin, minkä kerkesi. Ei hän joutanut sitä miettimään, että hän oli jättänyt kammarinsa oven lukitsematta, että siinä olivat kaikki hänen työllä ja hi'ellä keräämänsä säästöt ja pöydällä nuo päättämättömät konttorikirjat; hän ei ajatellut mitään muuta, kuin miten hän paraite löytäisi Gudulan, ja tämän vuoksi oli hän valmis vaikka henkensä alttiiksi panemaan.

Oli kirkas tähti-yö, kuu heitti ystävällisen valonsa tuohon yksinäiseen vaeltajaan, joka henki kurkussa riensi eteenpäin, ja muodosti kadulle hänen edelleen pitkän varjon, jolla näytti olevan vielä suurempi kiire Gudulaa etsimään kuin itse Mayer Anshelmilla. Tätä nähdessä ajatteli Mayer Anshelm, että viimeinen, mitä hän oli Gudulasta nähnyt, oli hänen varjonsa; ja hirvuinen levottomuus käsitti hänet.

"Ja olisikohan se ollut viime kerta, kun häntä näin?" huokasi hän.
"Olisikohan hän varjollansa jättänyt minulle iäksi päiväksi hyvästi?"

"Ei, ei!" huusi hän ääneensä, "minun täytyy löytää hänet, minun täytyy saada hänet takaisin, sillä —"

Minkätähden pysähtyi hän, minkätähden jäi hän seisomaan liikkumaton, kuin maahan kiini kasvaneena? Mikä otti hänen ajatuksensa niin kokonaan valtaansa, että hän senvuoksi unhotti matkansa tarkoituksen, että hän yhä vaan seiso ja katsoi kuuhun, ikäänkuin löytäisi hän sieltä selitystä jollekin odottamattomalle ja aavistamattomalle, minkä hän yht'äkkiä sydämensä sisimmästä pohjukasta keksi? Mikä se oli, joka yht'äkkiä kirkasti hänen kasvonsa ja leimahti hänen silmissänsä? Oliko hän nyt vihdoinkin ymmärtänyt sen salaisuuden, joka niin kauan oli, hänen itsensä tietämättä, hänen sydämessänsä piillyt? Oliko huoli Gudulasta viimeinkin särkenyt sen kuoren, minkä jokapäiväinen seurusteleminen ja yhteiset lapsuuden muistot olivat hänen sydämensä ympärille muodostaneet?

Hän kohotti innostuneena molemmat kätensä taivasta kohti, ja hänen huuliltansa herui muutamia sanoja, mutta niin hiljaa, niin salaperäisesti, että ainoastaan Jumala ja tuolla ylhäällä oleva kuu ne ymmärsivät. Ja sitten, sitten tunki hänen rinnastansa huuto, ilo- ja riemuhuuto. Päivä oli koittanut hänen sydämessänsä, ja valon ensimmäiset säteet värähtelivät siellä!

Joutuisammin riensi hän sitten, ikäänkuin siivillä lentäen, pitkin noita tyhjiä, kolkkoja katuja, joiden kamalaa hiljaisuutta ei mikään muu häirinnyt, kuin yövartijain yksitoikkoiset huudot, jotka nyt ilmoittivat ensimmäistä tuntia sydän-yön jälkeen. Täten pääsi hän pian portille, joka varsinaisen kaupungin uudesta kaupunginosasta erotti.

"Tuoss' on uusi kaupunginosa! Jumalani, nyt anna minun osata oikealle paikalle, anna minun löytää hänet, pelastaa hänet, jos hän on vaarassa, kuolla hänen kanssansa, jos hän kuolla tahtoo!"

Edelleen riensi hän sivu huviloiden, jotka siinä seista töröttivät kolkkoina, kamaloina kuin suuret, mustat ruumiinarkut, joille kuu himmeällä valollansa valmisti kateliinat. Sivua kaikkien näiden riensi hän, sillä niiden kanssa hänen ei ollut mitään tekemistä. Ainoastaan viimeistä huvilaa hän etsi.

Ja tuossa on tuo viimeinen huvila; hän seisoo sen edessä, lähättäen, hengästyneenä, ja katselee sitä kuolettavalla kauhistuksella, sillä sekin on siinä yhtä pimeänä, kolkkona, yhtä yksinäisenä kuin kaikki muutkin.

"Missä on Gudula? Isäni Jumala, missä on Gudula! Minun täytyy selvä saada, minun täytyy hänet löytää, vaikka pitäisikin koko maailma unesta herättää."

Ja hän vetää kellon nauhaa, rajusti, kuuntelematta mitään, kunnes vihdoin pieni ikkuna portin vieressä aukiaa, ja vihainen, jyrisevä miehen-ääni kysyy, mitä tämä melu merkitsi, ja kuka se oli, joka uskalsi yörauhattomuutta tehdä.

"Tahdon tietää, josko Gudula vielä on huvilassa", huutaa Mayer Anshelm jyrkästi.

"Gudula, kuka Gudula on?" kysyy portinvartija äreästi.

"Gudula, Baruch Schnapperin tytär, kreivitär Tettenbornin ompelijatar! Hän on tänä iltana lähtenyt tänne työtänsä tuomaan, eikä ole vielä kotiin palannut. Hänen täytyy siis täällä olla, ja minä olen tullut häntä täältä noutamaan."

"Hupsutusta! Hän on tosin täällä käynyt, mutta jo mennyt ammuin aikoja tiehensä. Luuletteko kenties, rouva kreivittären pitävän Juutalaistyttöä vieraanaan? Mikä sen tietää, missä hän maleksii! Menkää kotianne, tottapaahan yövartijat hänet korjaavat ja vievät kotiinsa."

Ja portinvartija oli, karkeasti kiroten, jo aikeissa vetää ikkunaa kiini, mutta vankka käsivarsi esti sen, ja vihasta vapiseva ääni lausui: "Jos voisin nähdä naamanne, niin tulisi kurja suunne läheiseen tuttavuuteen nyrkkini kanssa, kun ei paremmin osaa törkyänsä sisällään pitää. Huomenna tulen päivällä takaisin, ja Jumala teitä auttakoon, jos silloin kieltänne ette paremmin hillitse! Mutta nyt teidän täytyy sanoa, mihin Gudula on joutunut, taikka minä huudan apua ja panen kaikki naapurinne liikkeelle sekä haen kaupunginvartijat, huvilastanne Gudulaa etsimään. Sillä hän on tänne tullut, eikä ole vielä kotia palannut. Teidän täytyy tästä tili tehdä! Teidän täytyy tietää, mihin hän on joutunut!"

"Ja te, te olette vimmapäinen, kun voitte tuollaisia mielettömyyksiä vaatia", huusi portinvartija raivoissaan. "Se tässä vielä puuttuu, että minun pitää silmällä pitää kaikkia ompelumamseleja, jotka täällä käyvät töitään tuomassa. Mutta tällä kertaa satun minä aivan varmaan tietämään, että puheena oleva Juutalaisten kuningatar Gudula kaunotar, on mennyt täältä pois. Sattui nimittäin niin, että kreivitär ikään oli ajelemaan lähdössä, ja siten tuli hän Gudulan kanssa portaita myöten alas, ja minä kuulin hänen Gudulalle hyvin ystävällisesti sanovan: 'Lapseni, jos sinä kukkaisia rakastat, niin lupaan minä sinun mennä puutarhaan ja tehdä siellä itsellesi kukkaisuviikko. Sitten voit mennä pois pienen portin kautta, joka on puutarhan takapuolella, jos se lyhentää sinun matkaasi'. Ja niin meni Gudula puutarhaan, ja on sieltä takaportin kautta mennyt pois. Se on kaikki, mitä minä tiedän, ja nyt menkää matkaanne, ja jos te vielä uskallatte uudelleen tänne tulla, niin päästän minä koirani irti, ja sitten saatte itse miettiä, miten niistä selviätte".

Summattoman suuri nyrkki työnsi Mayer Anshelmin käsivarren pois ja vetäsi ikkunan kitisten kiini.

Hetkisen seiso siinä nuorukainen huumauksissa neuvotonna. Mitä oli hänen nyt tekeminen? Mistä voi hän kadonnutta ruveta etsimään? Minne piti hänen nyt askeleensa ohjata?

Puutarhaan oli Gudula mennyt! Tavallista tietä hän ei ollut lähtenyt kotia! Ei siis Mayer Anshelmkaan saanut sitä tehdä, vaan hänen piti häntä etsimän siltä tieltä, jota hän oli kulkenut.

Kaikki riippui siitä, että hän osautuisi tälle tielle, että hän löytäisi portin, joka vei puutarhasta ulos.

Hän juoksi huvilan toiselle puolelle, josta puutarha alkoi. Puutarhaa ympäröi joka puolelta korkea muuri, joka harjalla oli varustettu rautakoristuksilla. Varovasti kulki hän sitä pitkin.

"Oi kuu, ole nyt minulle suosiollinen, helota kirkkaasti, äläkä heitä mitään varjoa muurille!"

Kuu on hänelle suosiollinen, se valaisee joka kiven, joka sauman muurissa — se valaisee nyt myös tuon pienen, tumman portin, joka näkyy muurin toisesta päästä.

Hän on löytänyt tuon puutarhanportin. "Tämä siin on se tie, jota Gudula täältä on lähtenyt! Mutta onko hän todellakin täältä lähtenyt? Eikö hän kenties vielä voisi olla puutarhassa?"

Ja salamana välähti hänen sielussansa se ajatus, että Gudula oli isällensä sanonut puutarhassa olevan huvihuoneen, johon kokonainen perhe kunta mahtuisi asumaan.

Entä jos Gudula olisikin tässä huvihuoneensa? Jos hänet olisi sinne houkuteltu, ja nyt väkisin häntä siellä pidettäisiin? Olihan maakreivi kreivitär Tettenbornin tuttava! Ja olihan Gudula siellä nähnyt hänet, tuon kevytmielisen ja irstaan miehen, joka oli Gudulan kuvan ostanut! Ja voiko kukaan hänen kuvaansa nähdä, samalla häneen itseensä rakastumatta?

Kolkko raivon huuto pääsi hänen rinnastansa, ja hän pudisti kaikin voimin porttia. Se aukeni, ja hän astui puutarhaan.

Pensasten varjoama lehtokuja oli hänen edesssänsä. Vakavin askelin läksi hän sitä myöten astumaan ja tähysti tarkasti molemmille puolille, huvihuonetta löytääksensä. Mutta joka haaralla oli vaan tiheätä viidakkoa, mitään rakennusta ei hän missään huomannut.

Mutta tuolta, tuolta kimaltaa keskeltä viidakkoa ikäänkuin kirkas tähti. "Tuli! tuli: tuolla täytyy siis tuon huvihuoneen olla, ja siellä vielä valvotaan, koska tuli sieltä pilkoittaa".

Kaitainen polku, joka viidakkoon viepi, on hänen edesssänsä. Hän syöksee sille, seuraa sen mutkikkaita polvia viidakon läpi ja pääsee vihdoinkin pienelle aukealle paikalle.

Tämän keskellä on huvihuone, ja sen ikkunat ovat kirkkaasti valaistut. Mayer Anshelm läähätti kovasti, jonka vuoksi hän hetkiseksi pysähtyi hengittämään. Hän katseli uteliaisuudesta hehkuvin silmin huvihuonetta, josta hän kenties saisi selityksen Gudulan häviämiseen.

"Mutta jos hän siellä ei olekaan? Jos tämä viimeinen toivo pettää; mitäs sitten? Isäni Jumala, mikä sitten auttaa?" Mutta äkkiä tuntuu hänestä, kuin kuulisi hän keskenänsä riiteleviä ääniä huvihuoneesta päin.

Hän ei enää vitkastele, vaan menee varovasti eteenpäin. Ei kuulu mitään liikausta, eikä näy vartijoita huvihuoneen ympärillä. Hän voipi hiipiä aivan lähelle sitä, kukaan ei häntä siitä estä. Ikkunat tosin ovat niin korkealla, että maasta jaloista ei yletä sisään katsomaan, mutta keskimmäisen ikkunan kohdalla on toki hyväksi onneksi palkonki, jonka vieressä kaksi solakkaa akasiapuuta uljaana ilmaan kohoaa. Mayer Anshelm kiipee, sukkelaan kuin kissa, toista myöten ylös palkongille.

Hänen sydämensä sykkii niin rajusti, että jok'ainoan tykytyksen voipi päällepäin tuntea, hänen täytyy pitää itseänsä ikkunan pielestä kiini, jott'ei kaatuisi, hänen täytyy ensin asettaa luontonsa, että hän voisi järjen mukaan menetellä ja toimia.

Äänet kuuluvat yhä; ja nyt hän jo erottaa, että toinen niistä on miehen, toinen naisen. Jälkimäinen ääni on hänen korvalleen kovinkin tuttu!

Se on Gudulan ääni. Hän siin vielä elää ja on aivan lähellä häntä. Mayer Anshelm on Gudulan löytänyt. Mutta entä jos hän ei olisikaan pakosta täällä? Jos hän vapaasta tahdostaan olisi seurannut tänne miestä, joka nyt puhuu hänelle raikkaalla, innokkaalla äänellä? Ja kuka on tuo mies? Mitä puhuu hän hänelle? Mayer Anshelmin täytyy saada tästä selvä, vaikka se maksaisi hänen henkensä. Hiljaa hiipii hän aivan ikkunan eteen. Uutimet sen takana ovat syrjään vedetyt. Hän katsoo loistavasti sisustettuun, kirkkaasti valaistuun huoneeseen — mutta hän näkee ainoastaan Gudulan, joka säkenöitsevin silmin ja mustanpuhuvain poskin seisoo keskellä tätä huonetta, ja tuon nuoren, kauniin miehen kullankirjailussa univormussa, joka on polvillaan hänen edessänsä ja rukoilevin silmin häneen katsoo.

"Ettekö tahdo minulle anteeksi antaa, Gudula? Vieläkö te olette minulle vihoissanne?" kysyi pahoillaan oleva nuori mies sulavalla, sointuvalla äänellä.

"Olen kyllä vihoissani", huusi Gudula raivokkaasti. "En elinpäivinäni minä tätä anteeksi anna. Kuka on antanut teille oikeuden pitää minua täällä vankeudessa ja väkivallalla estää minun täältä lähtemästä. Olenko antanut siihen teille luvan, olenko ainoallakaan silmäyksellä tai hymyllä teitä siihen kehoittanut?"

"Et, Gudula, sitä et, paha kyllä ole tehnyt. Mutta sinä kaunis jumaloittava tyttö, täytyykö minun yhä uudelleen kertoa, että minä sinua rakastan, että minä sinua jumaloitsen, että minä kuolen, ell'et sinä vastaa minun rakkauttani? Eikä minun rakkauteni sinuun ole hetken hedelmä. Minä olen rakastanut sinua jo kuukausmääriä, aina siitä saakka, kun ensi kerran kuvasi näin!"

"Minä kiroan sen käden, joka minut maalasi!" huusi Gudula kiihkeästi, "minä vihaan tuota kuvaa, joka on syy tällaiseen häväistykseen!"

"Ja minä siunaan sitä kättä, joka sinut maalasi", sanoi nuori upseri, "minä rakastan kuvaa, joka kumminkaan ei voi kuin heikosti heijastaa sinun lumoavaa kauneuttasi. Siitä saakka, kun tulin sen omistajaksi, rakastan minä sinua, sitä olen yöt, päivät miettinyt, miten voisin saada myös sinut omakseni. Sinun vuoksesi, Gudula, olen tämän huvilan ostanut, sinun vuoksesi olen yhden uskotiustani pannut tänne asumaan. Minä tiesin kyllä, että sinä olet yhtä viaton kuin puhdaskin, yhtä ankara kuin taipumatonkin. Sen kaiken olin nähnyt sinun kasvoistasi, minä tiesin, että arka metsäkauris on ensin kesytettävä, ennenkuin se saa nähdä rohkean metsästäjän kasvoja, joka uskaltaa sitä vaania. Senvuoksi olet sinä nähnyt ainoastaan kreivitär Tettenbornia, mutta et ole tietänyt mitään siitä, kun minä, sinun puhellessasi kreivittären kanssa, salaa olen ovenraosta sinua ihailen katsellut. Mutta eilen en enää enempää kestänyt, vaan, lempeästä teeskentelemättömydestäsi ja lumoavasta suloudestasi hurmautuneena, päätin minä, että minun nyt pitää kuulla sinun äänesi, nähdä sinut kasvoista kasvoihin, ja että tämän hetken pitää tuottaa ratkaiseva päätös."

"Ja ratkaisevan päätöksen se tuottaakin", sanoi Gudula niin ylevästi, kuin jos olisi ollut todellinen kuningatar. "Tässä on teille ratkaiseva päätös: minä ylenkatson teitä, minä kiroan tuota kunniantonta rouvaa, joka on ollut teillä apulaisena. Aukaiskaa ovi ja antakaa minun mennä!"

Palkongilla oli toinen nuori mies polvillaan; kyöneleet heruivat hänen silmistään, molemmat kädet oli hän taivasta kohti nostanut, ja hiljaa lausui hän seuraavat sanat: "Siunattu olkoon hän näistä sanoistaan! Kiittää tahdon häntä niin kauan, kuin elän!"

Sitten hyppäsi hän taas ylös kuuntelemaan ja ollaksensa valmiina Gudulaa auttamaan.

Sisälläkin oleva nuori mies oli noussut ylös ja seisoi nyt Gudulan vastapäätä. "En", sanoi hän

säihkyvin silmin päättävästi, "en avaa tätä ovea, enkä päästä sinua täältä, sinä olet minun vallassani, ja minä pidän sinua vasten tahtoasikin luonani niin kauan, kunnes minä rakkaudellani, uskollisuudellani ja alamaisuudellani olen sinun kovan sydämmesi pehmittänyt ja pakoittanut sinut minua rakastamaan."

"Ei koskaan, ei koskaan se tule tapahtumaan!" huusi Gudula vihastuneena. "Isäini Jumala, kuule minun valani: en koskaan minä tälle miehelle anna anteeksi sitä häpeällistä rikosta, jonka kautta hän on minut tänne valtaansa saanut, en koskaan minä tule häntä muutoin muistelemaan kuin inholla ja kauhulla!"

"Naisten valoja!" sanoi tuo nuori upseri olkapäitään kohauttaen. "Kaikeksi onneksi ei Jumala sellaisia valoja kuule, ei ainakaan sinun Jumalasi, ihana lapsukainen, sillä sinun Jumalasi ei ole mikään rakkauden Jumala, vaan koston!"

"Hän onkin minut kostava! Hänen käsiinsä jätän minä itseni ja asiani", huusi Gudula nostaen kätensä taivasta kohti. "Viimme kerran vaadin vielä teitä ovea avaamaan. Päästäkää minut pois! Monta pitkää, tuskaloista tuntia olette te minua täällä vankina pitäneet ja kiusanneet minua kunniattomilla tarjouksillanne, jotka yhtä paljon haavoittavat minun sydäntäni kuin ylpeyttäni. Näettehän sen jo, että teidän sananne ovat turhat! Antakaa siis minun mennä taikka minä, totta Jumala, surmaan itseni, ja te olette minun murhaajani!"

"Minä en sinua päästä etkä sinä itseäsi surmaa, Gudula. Nyt olet sinä minulle vihoissasi, mutta vielä sinä kerran minulle anteeksi annat, vielä sinä minua viimein rakastatkin. Sinä tulet minun omakseni, ja sitten sinä et enää itseäsi kätke, vaan koko maailman pitää tulla näkemään meidän onnemme, meidän rakkautemme. Minä ympäröin sinut kaikella mahdollisella loistolla ja elämän nautinnoilla ja —"

"Avatkaa ovi!" keskeytti Gudula häntä kärkevästi.

"En! En!" huusi hän hehkuvasti. "Sinä jäät minun luokseni. Minä kiinnitän sinut sydämmeeni ja tahdon sinut siinä ijän-kaiken pitää, ja sinä olet oppiva minua rakastamaan."

"Pois minusta!" huusi Gudula kauhistuneena ja työnsi inholla pois hänen käsivarsiaan, jotka olivat aikeissa häntä syleilemään, "pois minusta, taikka —"

Tässä keskeytti hänet ikkunarudun särkyminen, ja kun hän säikähtyneenä sinnepäin päänsä käänsi, näki hän käsivarren työntäytyvän sisään ja nostavan ikkunansäpin sijoiltaan. Ikkuna antautui, ja nuori mies hyppäsi siitä sisään.

Gudula päästi ilohuudon, juoksi hänen luoksensa, kietoi molemmat kätensä hänen kaulaansa ja painoi kuuman suutelon hänen huulillensa. Mutta sitten, ikäänkuin säikähtyneenä omaan tunteittensa kiihkeydestä, tahtoi hän kovasti punastuen vetäytyä takaisin, mutta Mayer Anshelm ei häntä sylistään päästänyt.

"Mitä tämä merkitsee?" huusi tuo nuori upseri ja astui aivan Mayer Anshelmin ja Gudulan eteen. "Kuka uskaltaa noin hävyttömästi rosvon tavalla tänne tunkeutua?"

"Joku, joka on tullut Gudulaa pelastamaan", vastasi Mayer Anshelm pystyssä päin. "Joku, joka tahtoo vapauttaa Gudulan sen käsistä, joka hävyttömästi kuin metsärosvo on hänet ryöstänyt, herra maakreivi Wilhelm Hessenistä!"

"Häpysi tuntematon roisto!" huusi maakreivi nyrkkiään heristäen, "minä olen sinut opettava — taikka en kuitenkaan", keskeytti hän uhkauksensa; "itse minun nyrkkini koskettaminenkin olisi sinulle ritarinlyönti ja tekisi Juutalaispojasta kavalierin. Minä rankaisen sinua ansiosi mukaan. Varkaana olet sinä tänne tunkenut, minä vangitutan sinut ja annan murtovarkaudesta nostaa sinua vastaan kanteen!"

"Herra maakreivi, älkää sitä tehkö", huudahti Gudula, irroittaen itsensä Mayer Anshelmin syleilyksestä ja astuen ruhtinaan eteen, "armahtakaa meitä —"

"Vaiti, Gudula, vaiti", keskeytti Mayer Anshelm häntä ylpeästi. "Älä nöyryy hänen edessänsä. Meidän puolellamme tässä oikeus on, ja —"

"Oikeus!" huudahti maakreivi ivallisesti. "Onko Juutalaisellakin oikeutta? Vetoopa pilkoillasikin oikeuteen, Juutalainen, rohkenepa koettaa minua kanteenalaiseksi saattaa, ja saat nähdä, tokko Juutalainen oikeutta saapi riidassa Hanaun maakreiviä, vastaista Hessenin kuuriruhtinasta vastaan! Minä heitän sinut murtovarkaudesta oikeuden käsiin, ja totta Jumala, sinä et rangaistustasi välttä!"

"Ja jos ihmisten vääräys minut tuomitsee, niin minä sen kärsin", lausui Mayer Anshelm tynnosti, "mutta minä syytän teitä omantuntonne ja Jumalan oikeuden edessä. Minä vakuutan julkisesti koko maailmalle

viattomuuteni ja julistan teidän rikoksenne."

"Ja kumminkin sinut tuomitaan!" nauraa hohotti maakreivi. "Mutta kuka sinä oikeastaan olet? Mikä oikeus sinulla on tähän tyttöön?"

"Hän on minun veljeni, kallis, rakas veljeni", ehätti Gudula sanomaan. "Herra maakreivi, te sanotte minua rakastavanne. No, näyttäkää nyt se toteen. Olkaa jalomielinen, antakaa veljelleni anteeksi ja sallikaa hänen vapaasti täältä lähteä, antakaa myös minun hänen kanssansa mennä; kuolettakaa paha himonne, ja minä tahdon unhottaa, tahdon anteeksi antaa, tahdon Jumalata rukoilla teidän edestänne. Olkoon tämä kamala hetki salaisuutena, jota kieleemme ei milloinkaan ole ilmaiseva. Lausukaa nuo jalomieliset sanat: mene Gudula, minä en sinua estä!"

"En, en", huusi nuori ruhtinas suruisesti, "en, Gudula, en voi, sillä minä rakastan sinua oikein todenteolla ja tahdon antaa sinulle siitä todistuksen! Veljesi kuullen vakuutan minä sinulle uudelleen: minä rakastan sinua! Ja minun rakkauteni on niin suuri, että se ei huoli mistään ennakkoluuloista. Gudula, minä tahdon pitää arvossa sinun siveytesi, sinun kunniasi. Minä pyydän sinua vaimokseni. Käänny kristin-uskoon, ja sinä olet oleva minun puolisoni. Lailliseksi puolisoikseni minä en voi sinua tehdä, mutta vihittynä vaimonani tulet sinä saavuttamaan arvoa ja kunniaa. Käänny kristin-uskoon, minä pyydän sinua vaimokseni!"

"Minä pysyn uskollisena isäini Jumalalle!" lausui Gudula juhlallisesti
"Juutalainen olen ja Juutalaisena tahdon myös pysyä!"

"Siis hylkää tarjoukseni?" kysyi maakreivi surun- ja vihansekaisella äänellä. "Tahdot siis syöstä veljesi onnettomuuteen?"

"Minä en ole Gudulan veli", sanoi Mayer Anshelm, katsoen vakavasti ruhtinaan säkenöitseviin silmiin.

"Et hänen veljensä — no, mikäs sinä sitten olet?"

"Minä olen hänen ystävänsä, hänen sulhasensa, hänen vastainen miehensä. Tule, Gudula, laske kätesi minun käteeni ja sano herra maakreiville, että minulla on pyhä oikeus tässä seista, että sinä tahdot ruveta vaimokseni!"

Ja lempeästi hymyillen pani Gudula kätensä Mayer Anshelmin käteen, mutta puhunut hän ei sanaakaan.

"Herra maakreivi", pitkitti Mayer Anshelm, "tämä on toinen kerta, kun me toisiamme kohtaamme. Kaksitoista vuotta takaperin tulitte te Juutalaiskaupunkiin meidän kansan häpeää ja onnettomuutta joutavasta uteliaisuudesta katselemaan. Silloin sanoi kopea ruhtinaanpoika ynseälle Juutalaispojalle: 'kun tullet jolloinkin suureen hätään ja onnettomuuteen, niin tule minun luokseni Hanauiin ja pyydä minulta apua ja sinä olet sen saapa'. Herra maakreivi, nyt olen minä hädässä ja onnettomuudessa, sillä minulta tahdotaan ryöstää minun kalliin omaisuuteni; Herra maakreivi, minä rukoilen teiltä, joka olette määrätty kansaa hallitsemaan, apua sitä nuorta miestä vastaan, joka himojensa sokaisemana on aikeissa itseänsä häväistä ja kunniantansa loukata. Herra maakreivi! tätä apua ette ole salliva, että kurjalta Juutalaiselta, jolta ihmiset ovat kaikki riistäneet, kaikki paitsi perhe-elämän onnen, että, sanon minä, häneltä vielä tämäkin häpeällisesti ryöstetään. Te olette ruhtinas, te olette rikas mies, te ette voi Juutalaiselta, köyhältä mieheltä, varastaa hänen ainoata omaisuuttansa!"

"Varastaa?!" huusi maakreivi vimmastuen.

"Varastamiseksi sitä nimitetään, kuu toiselta laittomasti ja väkivaltaisesti jotakin ottaa", sanoi Mayer Anshelm tyynesti. "Herra maakreivi! minä olen varkaan tavannut ammattinsa harjoituksesta, ja otan siis häneltä omani takaisin. Tule Gudula, seuraa minua, isäsi sinua odottaa. Herra maakreivi on vähän kummallisella tavalla sinua kosinut, sinä et ole hänestä huolinut, vaan sanonut suoraan, ett'et häntä rakasta; hänellä siis ei ole mitään oikeutta sinuun. Tule, me menemme täältä pois. Jos vielä hitunenkaan kunniaa, ylevyyttä ja jalomielisyyttä tässä ruhtinaanpojassa on, niin hän ei meitä estä. Minulla ei ole mitään puolustuskeinoa eikä -aseita tätä uljasta miestä vastaan, vaan minun puolellani on *minun* oikeuteni ja *hänen* omatuntonsa. Tule, Gudula, me palaamme takaisin kotiimme, Juutalaiskaupunkiin".

Hän piti Gudulaa kädestä kiini, talutti häntä vakavin askelin ovelle, avasi sen ja astui hänen kanssansa ulos.

Maakreivi oli täll'aikaa toisaannepäin katsonut! Kuultuaan Gudulan ja Mayer Anshelmin ovesta menevän, juoksi hän ovelle, mutta jäi siihen seisomaan ja piti ovenpielestä kiini, ikäänkuin pakoittaaksensa itseänsä tähän pysähtymään. Syvä huokaus tunki hänen rinnastansa, ja hänen silmistänsä valui kyyneleitä, vihan, häväistyksen ja loukatun itserakkauden kyyneleitä.

Käsitysten riensivät Mayer Anshelm ja Gudula puutarhan läpi. Kukaan ei heitä estänyt, kukaan ei heitä nähnyt. Kuu kumotti kirkkaasti, valaisi heidän polkunsa, näytti heille portin, josta Mayer Anshelm oli tullut, sekä seurasi heitä ystävällisesti heidän pitkällä matkallaan.

Kumpainkaan heistä ei mitään puhunut; siksi olivat heidän sydämensä liian täydet. Ainoastaan kerran kysyi Gudula: "Hätäiliko isäni hyvin?"

"Hätäili, Gudula", vastasi Mayer Anshelm, "hän hätäili hyvin, mutta hän on hurskas mies ja lohduttaa itseänsä rukouksella".

"Kiiruhtakaamme", sanoi Gudula, ja he kiiruhtivat minkä kerkesivät.

Vihdoinkin olivat he perille päässeet, vihdoinkin olivat he kulkeneet portin läpi, joka vei Juutalaiskaupunkiin, he olivat enää vaan muutamain askelten päässä rakennuksesta, jonka alikkunoista kirkas tuli pilkoitti, ja jossa Baruch Schnapper kuolemantuskassa tytärtänsä odotti.

He astuivat sisään. Ilohuuto tervehti heitä, ja isä ja tytär syleilivät, ääneensä itkien, toisiansa.

"Isä Baruch", sanoi vihdoinkin Gudula ja osoitti Mayer Anshelmia, "hän on minut kuolemasta ja häpeästä pelastanut. Se on hänen ansionsa, että me jälleen olemme yhdessä."

"Minä olen hänen edestänsä rukoileva aamuin ja illoin", huudahti Baruch, ojentaen hänelle kätensä. "Minä olen häntä rakastava kuin omaa poikaani".

"Sallikaa minun jäädäkin pojaksenne, Baruch", sanoi Mayer Anshelm, "antakaa minulle oikeus rakastaa teitä isänäni!"

"Mitä sinä sillä tarkoitat, Mayer Anshelm?" kysyi Baruch kummeksien.

"Tahdon teille sen sanoa, isä Baruch, ja varsinkin sinulle Gudula. En enää kutsu sinua sisar Gudulaksi, niinkuin eilen illalla. Nämä muutamien tunteiden ovat matkaansaattaneet minussa suuren muutoksen, ne ovat ilmaisseet minulle suuren salaisuuden, joka minussa on itsenikin tietämättä, lapsuudesta asti piillyt. Kun minä tänä yönä läksin sinua etsimään, Gudula, niin silloin tuntui minusta yht'äkkiä, kuin jos minun sydämessäni kaikkein pyhimmän kaltaiset ovet olisivat avautuneet, ja minä näin sinut, minun elämäni enkeli, minun tulevaisuuteni toivo, ja minä tunsin yht'äkkiä, mitä siihen saakka en vielä ollut tiennyt, että minä sinua rajattomasti rakastan, että elämälläni on ainoastaan silloin mitään arvoa, jos sinä tahdot sen minun kanssani jakaa, Gudula. Ja sentähden siis nyt sinulta kysyn, Gudula, josko huolit minun rakkaudestani ja sydämmestäni, josko tahdot minut tehdä onnelliseksi ihmiseksi antamalla minulle sydämesi ja rakkautesi? Mieleni olisi jo tiellä tehnyt sinulle sanomaan, että minä sinua rajattomasti rakastan, ja pyytämään sinua vaimokseni. Mutta minä tiesin, että siveä tyttö sellaisiin kysymyksiin vastaa ainoastaan isänsä läsnäollessa. Ja sentähden kysyn minä sinulta, Baruch, ennenkuin Gudula vastauksen antaa, josko sinä tahdot minua tyttäresi mieheksi ja tahdot antaa minulle Gudulan vaimoksi?"

"Ilomielin tahdon minä sinut ottaa tyttäreni mieheksi", huudahti vanhus, "tahdon antaa sinulle Gudulan vaimoksi ja päälliseksi vielä siunaukseni. Mutta ei, ei", keskeytti hän puheensa, "eihän se käy laatuun: ethän sinä enää voi ketään kosia. Mayer Anshelm, onko minun siitä sinua muistutettava, että sinä olet tuon rikkaan Veilchen Rahelin sulhanen, joka sinua niin innokkaasti rakastaa, että tahtoo sinun kanssasi jakaa elämänsä ja omaisuutensa? Onko minun myös siitä muistutettava, että sinä enää et voi kellenkään antaa sydäntäsi, kun se kerran on Veilchenille lahjoitettu? Ei ole kulunut vielä enempää kuin eräitä tunteja siitä, kun kävit meiltä neuvoa kysymässä, josko Veilchen Rahelin naisit, jonka kautta tulisit rikkaaksi mieheksi, ja me olemme molemmat yllyttäneet sinua sitä tekemään. Sentähden voin minä nytkin vaan sanoa: mene ja nai rikkaan Nathanin tytär ja tule rikkaaksi mieheksi!"

"Sanot olevan vaan muutamia tunteja siitä, kun sen sanoit", lausui Mayer Anshelm ja katsoi tarkasti Gudulaa. "Mutta niin ei asian laita ole, vaan on siitä jo kokonainen iäisyys kulunut, joll'aikaa uusi elämä minulle on alkanut. Siihen asti olin elänyt sekä sokeana että kuurona! Minä olin kovasti rikkonut rakkauttani ja onneani vastaan, ja sydämeni mielettömässä sokeudessa hain minä onnea sieltä, mistä sitä ei ollut löydettävissä, ja vaadin rahalta sitä, minkä ainoastaan rakkaus voi antaa, nimittäin elämän onnea ja iloa; Gudula, rupea vaimokseni, ja minä olen rikkain mies maailmassa, sillä minulla on silloin sellainen tavara, jota kaikilla maailman aarteilla ei voi lunastaa, nimittäin kaunis, siveä ja rakastettu vaimo! Gudula, sano, että sinä minua rakastat, ja silloin olen minä miljonain omistaja, vaikka minulla maailman silmissä ei olisi mitään! Mutta rakastetun vaimon sydän maksaa enemmän kuin kaikki miljonat maailmassa, ja tyytyväisemmällä mielellä kallistaa päänsä hänen rintaansa, kuin kulta- ja jalokivikasojaa vastaan".

Gudula ei vastannut mitään, hän oli päänsä kääntänyt, niin ett'ei kumpikaan heistä hänen kasvojansa voinut nähdä, mutta sen he kumminkin näkivät, että koko hänen ruumiinsa vapisi, ja kuulivat että hän

itkeä niiskutti.

"Gudula", sanoi hänelle isä, "Gudula, nyt minä sanon Mayer Anshelmille, minkätähden sinä tahdoit mennä sinne, missä Main syvin on".

Gudula kääntyi äkkiä ja he näkivät hänen punoittavat poskensa, joita pitkin kirkkaita kyöneleitä runsaasti valui. "Isä, jos sinä sen sanot", huudahti hän innokkaasti, "niin menen minä ja teen sen, minkä vannoin".

"Mayer Anshelm, pidä häntä kiini, ett'ei hän pääse", sanoi vanhus nauraen: "Minä uhkasin eilen illalla sanoa sinulle hänen sydämmensä salaisuuden, ja silloin vannoi hän Mainiin menevänsä, jos minä sen sinulle ilmaisisin".

"Ja mikä salaisuus se oli?" kysyi Mayer Anshelm loistavin silmin.

"Enhän minä tohdi sitä sanoa. Kysy Gudulalta itseltään."

Mayer Anshelm kietoi hellästi käsivartensa hänen ympärilleen ja katsoi häntä kysyvästi silmiin. "Gudula", sanoi hän rukoilevalla äänellä, "eilen illalla sanoin sinulle, että tahdoin panna vaikka henkeni alttiiksi, päästäkseni rikkaaksi. Nyt olen minä suuren aarteen löytänyt, jonka omistajaksi kaikin mokomin tahdon päästä, sillä se tekee minusta kerrassaan rikkaan miehen. Mutta aarteenkaivajan täytyy tuntea päästösana, jos hän mieli saada aarretta maasta kohoamaan. Mutta nyt minä luulen, Gudula, että sinun salaisuutesi on tuo tarvittava päästösana. Mikä se siis on, jota isäsi ei uskalla minulle ilmaista?"

"Että minä sinua rakastan!" huudahti Gudula, kietoen molemmat käsivartensa sulhasensa kaulaan ja likistäen häntä rintaansa vasten.

"Gudula", huudahti Mayer Anshelm riemuiten, "minä kiitän sinua! Minä olen aarteeni löytänyt ja minä olen nyt rikas mies!"

3.

Onnellisilla ei ole mitään historiaa, vaan vuodet vierivät heidän ohitsensa huomaamatta kuin kesäiset päivät. Mayer Anshelm oli aarteensa löytänyt, ja hän piti sitä pitkin ikäänsä suuressa arvossa, vielä elämänsä ehtoolla nimitti hän Gudulaa kauniimmaksi ja paremmaksi puoleksensa. Gudulalla oli osansa Mayer Anshelmin kaikissa ajatuksissa, kaikissa riennoissa, hän kärsi iloisesti hänen kanssansa puutetta, kun he vielä köyhinä olivat, hän teki hänen kanssansa työtä, hän, sanalla sanoen, pyrki samaan päämäärään kuin miehensäkin, että ainoastaan rikkaus voi päästää heidät olevaisten olojen sorrosta, antaa heille vapautta ja panna heidät tilaisuuteen vaikuttamaan kansalaistensa hädän ja kurjuuden lievittämiseksi.

Ja he tulivat rikkaiksi, ja monivuotisen ahkeran työn, säästäväisyyden ja keinottelemisen perästä pitivät Frankfurtin kristitytkin rahamiehet Mayer Anshelm Rothschildia arvossa; häntä tervehdittiin kunnioittavasti pörssillä, kun hän siellä kävi kolmen vanhimman poikansa seurassa, jotka hän jo aikaisin oli ottanut apulaisikseen ja osallisiksi pankkiliikkeesensä; jokainen halasi tietää, mitä papereita Mayer Anshelm milloinkin osti, sillä he olivat vakuutetut, ett'ei hän koskaan huonoja osta eikä koskaan ryhdy epätietoiseihin keinottelemisiin. Jokainen otti hänestä osviittaa, koska kaikki tiesivät, että hän ei ainoastaan ollut viisas ja älykäs asiamies, vaan myös perin rehellinen, jonka sanaan voi ehdottomasti luottaa.

Ainoastaan itsensä, oman neronsa ja väsymättömän toimellisuutensa ja ahkeruutensa kautta oli Mayer Anshelmista tullut se mikä hän oli, nimittäin rikas mies, ja juuri senvuoksi hän iloitsi ja sanoi ylpeydellä pojillensa: "mikä minä olen, sen minä olen itseni kautta, enkä muiden! Työ on ollut minun suosijani, ahkeruus ystäväni ja säästäväisyys armas äitini. Niiden avulla on minusta tullut se, mikä olen, nimittäin rikas mies, jolla ei ole mitään muita kiittämistä kuin taivaan Jumalaa, joka myös on antanut minulle enemmän kuin rikkautta: armaan, hellän vaimon ja kymmenen tervettä lasta. Siis olkaamme edelleenkin ahkeroita töissämme ja toimissamme, niin Jumalan siunaus on meitä aina seuraava."

Monta monituista vuotta oli täten kulunut, mutta ne eivät olleet katkaisseet Hanaun maakreivin ja Mayer Anshelm Rothschildin välistä yhteyttä, joka niin kummallisella tavalla oli alkunsa saanut. Maakreivi oli ottanut säätynsä mukaisen puolison, hän oli isänsä kuoltua 1785 perinyt Hessenin kuuriruhtinaan istuimen ja muuttanut sinne asumaan, mutta yhä oli hän mielessänsä pitänyt huvihuoneessa tapahtuneen kohtauksen, ja sentähden näytti hänestä välttämättömältä antaa Mayer Anshelm Rothschildille jonkinlaista hyvitystä siitä häväistyksestä ja murheesta, minkä hän hänelle oli

matkaansaattanut, sekä näyttää hänelle kuinka suuri luottamus ja kunnioitus hänellä oli häntä kohtaan.

Sentähden nimitti hän Mayer Anshelm Rothschildin v. 1801 hovi-asiamieheksensä. Saatuaan ruhtinaan virkavahvistuskirjan meni Mayer Anshelm sitä näyttämään Gudulallensa joka istui lastensa huoneessa. Hän ojensi paperin Gudulalle ja kysyi hymyillen josko hän vielä pitäisi vihaa kuuriruhtinaalle ja josko hän sallisi miehensä ottaa kuuriruhtinaan tarjoaman arvonimen ja viran.

Gudula katsoi vilaukselta paperiin ja sitten hymyili hänkin. "En pidä enää kuuriruhtinaalle vihaa", sanoi hän; "päinvastoin on hän meille toimittanut jonkinlaista puhemiehen virkaa, ja ilman hänettä ei Mayer Anshelm nyt olisi minun rakas mieheni. Mutta haluaisin kumminkin tietää, mitä hyvää suurelle Mayer Anshelm Rothschildille siitä on, jos pieni Hessenin kuuriruhtinas hänet hovi-asiamieheksensä nimittää".

"Hessenin kuuriruhtinas on verrattomasti rikas herra", vastasi hänen miehensä vakavasti, "hän olisi mahtava ja arvoisa herra, vaikk'ei hän olisikaan ruhtinas, sillä hänellä on monen miljonan guldenin omaisuus".

"Mutta tiettyhän on, millä tavalla hän sen on saanut", sanoi Gudula olkapäitään kohauttaen. "On myönyt alamaisparkojansa Englantilaisille, että he heitä auttaisivat Amerikan vapautta ja itsenäisyyttä kukistamaan. On antanut Englannin maksaa jokaisesta kaatuneesta maansa lapsesta sata guldenia, eikä ole rahoja antanut kaatuneitten turvattomille perillisille, vaan on pistänyt ne omaan kukkaroonsa; kerran, kun eräässä tappelussa Mississippin varrella oli kaatunut ainoastaan muutamia Hesseniläisiä, oli herra kuuriruhtinas vartavasten kirjoittanut Englantilaisten komentavalle kenraalille Amerikassa ja päivitellyt, että niin vähän Hesseniläisiä oli tappelutantereelle jäänyt, sekä vaatinut, että vastaisissa kahakoissa piti Hesseniläiset aina pantavan vaarallisimpaan paikkaan! [Historiallinen totuus.] Kyll' on kelpo maan-isä, tuo Hessenin kuuriruhtinas, ei todellakaan ansaitse sitä kunniaa, että Mayer Anshelm Rothschild rupeaa hänen hovi-asiamieheksensä".

"Olet kyllä oikeassa, Gudula", sanoi Mayer Anshelm mieltävästi, "hän on keho maan-isä, joka on rahasta alamaisiansa Englantiin myönyt. Mutta hän on kuitenkin antanut aihetta suureen ja jaloon taideteokseen. Jos Hessenin kuuriruhtinasta ei olisi ollut, niin ei Friedrich Schiller olisi kirjoittanut murhenäytelmää 'Kavaluus ja rakkaus', jota vasta olit minun kanssani teaterissa katsomassa ja jonka vuoksi sinä niin hartaasti itkit".

"Kelvottomalla ruhtinaalla on hän siis tarkoittanut Hessenin kuuriruhtinasta?" kysyi Gudula vilkkaasti.

"Aivan niin, Gudula", vastasi Mayer Anshelm nauraen, "ja sinusta on kokonaan riippunut, että Schiller lady Milfordilla ei ole tarkoittanut Gudula Schnapperia".

Gudula punastui, kuin olisi hän vielä silloinen kahdeksantoista vuotias tyttö. "Isäni Jumala olkoon kiitetty, ett'ei minulla ole mitään yhteyttä tuon onnettoman lady Milfordin kanssa, jonka vuoksi minun niin paljon täytyi itkeä. On oikein jalo näytelmä tuo, minkä Schiller Hessenin kuuriruhtinaasta ja hänen kelvottomasta hallituksestansa on tehnyt; ja Schillerin vuoksi tahdomme me hänelle anteeksi antaa, emmekä enää käy tuomiolle hänen kanssansa. Anna hänelle se kunnia, että otat hänen arvonimensä vastaan! Ja kenties poistuu hänen miljonistansa, kun sinä niitä hoidat, se kirous, mikä niissä on, ja muuttuu siunaukseksi!"

Mayer Anshelm otti siis Gudulan myönnötyksellä arvonimen vastaan, hän tuli rikkaan Hessen-Kasselin kuuriruhtinaan hovi-asiamieheksi; hän hoiti vilpittömästi ja toimellisesti hänelle uskottuja miljonia, ja kuinka epäluuloinen tuo saita kuuriruhtinas muutoin olikin, niin oli hänellä kumminkin Mayer Anshelmin rehellisyyteen ja taitoon täysi luottamus, sillä hän näki, että hänen pää-omansa yhäti karttui tuon nerokkaan ja varovan asioitsijan käsissä.

Mutta sill'aikaa kuin Mayer Anshelm Rothschild pienessä hupaisessa asunnossaan Frankfurtin Juutalaiskaupungissa vietti onnellista perhe-elämää ja tuon uljaan valtakaupungin pörssillä saavutti yhä suurempaa arvoa ja kunniaa, sill'aikaa oli Frankfurtin ulkopuolella koko maailma mennyt mullin mallin, koko Europa kajahteli sotahuudoista ja miekankalskeesta, ja Napoleonin, Marengon, Austerlitzin ja niin monen muun tappelun voittajan nimi lenti tuulen nopeudella ympäri Europaa ja täytti kaikkein ruhtinasten sydämmet pelolla ja vapistuksella, kaikkein kansain sydämmet vihalla ja inholla. Ja vihdoin tulla jyrisi hän tuohon vanhaan valtakaupunkiin Frankfurtiin, ja kauhusta kalpeana huusi toinen toisellensa: "Ranskalaiset tulevat! He lähestyvät Mortierin johdolla! He ovat Hanaun, Kasselin ja koko kuuriruhtinaan alueen valloittaneet ja miehittäneet sekä ajaneet itse ruhtinaan maanpakoon! Ja nyt he tahtovat valloittaa Frankfurtinkin, nyt on tuho saavuttanut meidän vanhan valtakaupunkimme, meidän vapautemme ja oikeutemme!"

Iltapuolella tänä kauhun ja pelon päivänä, kun Mayer Anshelm jo aikoja oli sulkenut konttorinsa ja

tullut kotiinsa päivän ponnistuksista levähtämään, ilmoitettiin hänelle, että ulkona oli eräs vieras, joka välttämättä halusi häntä puhutella.

"Päivä on jo laskenut", sanoi Mayer Anshelm pahoilla mielin, "eikä tänään enää mitään kauppoja tehdä".

"Päivä on laskenut, mutta se on jälleen nouseva, niin ainakin minä toivon", lausui vakava, surullinen ääni hänen takanansa, ja kun Mayer Anshelm kääntyi, näki hän ovelta miehen seisovan, joka oli pitkään viittaamaan huolellisesti kääriytyneenä.

"Kuka te olette?" kysyi Mayer Anshelm, nousten ylös ja otteen tuntematonta vastaan. "Millä oikeudella te luvatta tulette sisään ja kuuntelette minun sanojani ja —?"

"Antakaa palvelijan mennä ulos, herra hovi-asiamies, minulla on teille puhumista", vastasi vieras vakavalla, käskävällä äänellä ja astui samalla peremmäksi.

Mayer Anshelm lienee äänen tuntenut, koska hän ei enää tehnyt mitään vastarintaa, vaan käski palvelijan mennä ulos ja sulki oven hänen mentyvänsä.

Sitten palasi hän takaisin vieraan luo, joka sill'aikaa oli ähkyen istunut isännän nojatuolille.

"Onko mahdollista, armollisin Herra? Te se olette, ja yksin, vieläpä jalkaisin?" huudahti Mayer Anshelm ihmetellen.

"Yksin, jalkaisin, ja pakolaisena!" vastasi vieras ja kallisti väsyneenä pänsä tuolin selkänokkaa vasten. "Minulla on nälkä, minä olen väsyksissä, minä olen koko päivän kävellyt. Antakaa minulle jotain syötävää, Mayer Anshelm Rothschild".

Mayer Anshelm ei mitään vastannut, hän syöksi ulos huoneesta, huusi vaimonsa luokseen, sipisi jotain hänen korvaansa, ja sitten puuhasivat he molemmat sekä keittiössä että kellarissa. Mayer Anshelm kantoi itse, kuin jos hän olisi ollut tuon vieraan herran palvelija, ruoat ja ruoka-astiat omaan huoneeseensa ja kattoi pöydän vieraallensa, joka yhä nojatuolissa istui unenhorrokseen vaipuneena.

"Armollinen Herra, jos Teidän Korkeutenne suvaitsette, pöytä on katettu", lausui Mayer Anshelm hymyillen ja lykkäsi pöydän vieraan eteen.

Tämä joi nopeasti lasillisen viiniä ja söi muutamia paloja. Mayer Anshelm seisoi häntä vastapäätä ja katsoi mieltien hänen silmiinsä ja kalpeihin kasvoihinsa. Äkkiä katsahti vieras häneen, ja molempain miesten silmäykset kohtasivat toisensa.

"Mayer Anshelm", lausui vieras, "minä ajattelin vast'ikään jo ammuin kuluneita aikoja".

"Samoin minäkin, armollinen Herra Kuuriruhtinas", vastasi Mayer Anshelm sävyisesti.

"Ajattelin niitä aikoja, kun me poikanulikoina toisiamme ensi kerran kohtasimme. Siitä on nyt kolmekuudetta vuotta kulunut, ja kumminkin muistan vielä aivan selvään, minkä näköinen te olitte seistessanne minun edessäni viisaine, ynseine kasvoinenne, mikä minua, ylpeätä ruhtinaan poikaa, sangen suuresti suututti. Korvissani soi vielä äänenne, kun te minulle, hyvästi jättäessänne, sanoitte: minä olen Mayer Anshelm Rothschild ja asun rouva äitini kanssa Juutalaiskaupungissa Frankfurtissa. Jos minua tarvitsette, niin tulkaa vaan luokseni".

"Olin oikein hävytön lurjus siihen aikaan", sanoi pankkiiri hymyillen.

"Ettepä niinkään, päinvastoin luulen, että minä olin hävytön", vastasi kuuriruhtinas, "ja sentähden on minun kohtaloni kenties vaatinut, että teidän silloinen sananne oli toteutuva. Mayer Anshelm Rothschild, minä olen teidän luoksenne tullut siitä syystä, että minä teitä tarvitsen".

"Teidän Korkeutenne, Te tiedätte, että Te voitte luottaa minun palvelusintooni".

"Minä tiedän, että te olette rehellinen ja kunnon mies, ja minä luotan teihin. Katsokaa minua", jatkoi kuuriruhtinas ja avasi viittansa, "minä olen pukenut itseni talonpojan vaatteihin, ja ainoastaan tämä valhepuku on minun henkeni pelastanut. Ranskalaiset ovat minut karkoittaneet, ovat kaupunkini miehittäneet, virkamieheni ajaneet pois, ja Napoleon, hyvin tuntein vihani häntä ja hänen kirottua rosvoustapaansa vastaan, on julistanut minun menettäneeksi perimäni valtaistuimen. Perheeni on jo saapunut onnellisesti Tanskaan, vaan minä en voinut sitä seurata, sillä pitihän minun ainakin pitää huolta omaisuudestani, kun maani tuli minulta ryöstetyksi. Varmat arvopaperini otan minä mukaani, mutta kovaa rahaa — ja te tiedätte, että suurin iloni on katsella kauniita kultakäärjäni — kovaa rahaa en voi mukaani ottaa. Olen itse latonut rahat säkkeihin, joissa päälläpäin on eloja, ja talonpojaksi vaateutettuna olen tuonut säkit talonpoikaisilla vankkureilla tänne. Vankkurit ovat portillanne. Mayer

Anshelm Rothschild, tahdotteko ottaa rahani huostaanne?"

"Tahdon, Herra Kuuriruhtinas", vastasi pankkiiri lyhyesti.

"No käskekää sitten väkenne kantamaan säkit tänne. Uskollinen kamaripalvelijani on vankkurein luona."

"Mutta, Teidän Korkeutenne, eiköhän olisi parempi, että minä yksinani kantaisin säkit sisään?"

"Mahdotonta! Ne ovat liian raskaat, sillä ne sisältävät kolme miljoonaa louis- doreissa ja kovissa kultakolikoissa. Minä olen jakanut ne kahteentoista säkkiin."

"Kolme miljoonaa!" huudahti Mayer Anshelm huoaten, "on vaikea näinä rauhattomina aikoina säilyttää niin paljon rahaa".

"Mutta te sen kuitenkin voitte tehdä", sanoi kuuriruhtinas; "kiiruhtakaa, Rothschild, purattakaa kuorma, että minä tietäisin rahani olevan teidän huostassanne. Sitten lähden heti pois".

Tunnin kuluttua oli kuorma purettu, ja kaksitoista kultarahoilla täytettyä astiaa oli Mayer Anshelmin kammarissa. Kuuriruhtinas katseli niitä hyvin hellästi ja suruisesti, aivan kuin rakastava heittää jäähyväiset rakastetullensa.

"Mayer Anshelm Rothschild", sanoi hän, "minä uskon teille sen, mikä minulle on kalliinta, tärkeintä ja tarpeellisinta maailmassa, nimittäin rahani. Minä olen kurja, paon-alainen mies. Te olette varjeleva minua siitä, ett'ei minusta tule kerjäläistä. Tahdotko tehdä sen?"

Mayer Anshelm Rothschild laski molemmat kätensä rahasäkillä ja lausui: "Minä vannon temppelimme kaikkein pyhimmän kautta, Jehovahn kautta taivaissa ja kaiken sen kautta, mikä minusta on pyhää maassa, minä vannon ja vakuutan Teille, Herra Kuuriruhtinas, tahtovani tallettaa ja suojella rahojanne ja, jos tarve vaatii, niiden vuoksi panna henkenikin alttiiksi. Vannon myöskin tahtovani pitää tämän asian salassa".

"Minä tiedän teidän pitävän valanne", sanoi kuuriruhtinas totisesti ja antoi kättä pankkiirille. "Ja nyt jääkää hyvästi, Rothschild, minun täytyy lähteä. Rukoilkaa minun edestäni, että minä onnellisesti pääsisin vainoojieni käsistä ja löytäisin turvapaikan, kunnes koston hetki on tullut, jolloin Saksan kansat ja ruhtinaat ovat päättäneensä pudistavat ne alennuksen ja häväistyksen kahleet, joita he nyt kantavat".

Kuuriruhtinaan mentyä, sulki Mayer Anshelm kammarinsa oven, ja jos Baruch Schnapper olisi vielä elossa ollut ja, niinkuin ennenkin, asunut vastapäätä, olisi hän ihmeeksensä nähnyt vävynsä huoneesta koko yön tulen tuikkavan, ja hänen varjonsa ikkunan uutimilla liikkuvan, sekä toisinaan valon kammarista häviävän ja kellarin pienestä ikkunasta ilmestyvän; ja tätä näkyä olisi kestänyt koko yön. Mutta Baruch Schnapper oli jo ammoin aikoja kokoutunut isäinsä tykö, ja ainoastaan pankkiirin palvelija kummeksi huomen-aamuna, kun näki herransa vaatteet saven, maan ja kalkin vallassa.

Mayer Anshelm ei kenellekkään ilmaissut paon-alaisen kuuriruhtinaan käyntiä, sillä olihan hän hänelle vannonut pitääksensä sen salassa. Mutta kuitenkin levisi siitä sangen pian hämärä huhu ympäri koko Frankfurtia, sillä naapurit olivat nähneet vaunut Mayer Anshelmin portilla ja huomanneet myös senkin, että säkit näyttivät olevan erittäin raskaat kantaa, ja tämän olivat myös kantajatkin vakuuttaneet ja sanoneet salaperäisesti, että säkeissä varmaankaan ei ollut eloja. Ja tätä aprikoitiin ja mietittiin siksi, kunnes lähimmiten päästiin totuuden perille, ja se tieto levisi kaikkialle, että kuuriruhtinas oli onnellisesti paennut ja jättänyt miljoonansa hovi-asiamiehensä Mayer Anshelm Rothschildin säilytettäväksi. Ja tämä sanoma levisi eteenpäin, suusta suuhun, ulos maailmaan, Ranskalaisia vastaan, jotka nyt Hanausta marssivat valloittamaan ja muuttamaan tuota vanhaa vapaata valtakaupunkia suuriherttuan Napoleonin armosta asuntokaupungiksi! Ja Saksalainen oli se mies, joka valloittajan käsistä tämän suuriherttuallisen kruunun vastaanotti!

Mutta ennenkuin tuo vastasepitetty suuriherttua voi pääkaupunkiinsa tulla, täytyi tältä pääkaupungilta ensin ryöstää sen vanhat vapaudet ja oikeudet, täytyi sen menettää perustuslakinsa ja lakata olemasta vapaa Saksan valtakaupunki! Napoleon oli sanonut, että niin piti tapahtuman, ja mitä tämä mies sanoi, pidettiin siihen aikaan Jumalan sanana.

Ranskalaiset lähestyivät Hanausta ja Kasselista suurissa kolonneissa, ja mitä muuta voi Frankfurt tehdä, kuin heittäytyä voittajain armoille?

Se heittäytyi Ranskalaisten valtaan, jotka nyt mieltänsä myöten kaupunkia hallitsivat. Frankfurtin kelpo porvarit, jotka aamuisilla vuoteelta noustessaan vielä olivat vapaita Saksalaisia, huomasivat hämmästyksellä iltasilla olevansa suuriherttuan Napoleonin armosta alamaisia.

Iltapuolella samana päivänä marssi eräs osasto Ranskalaista sotaväkeä Juutalaiskaupunkiinkin.

Osaston eturinnassa marssiva upseeri kysyi portilla värjötteleviltä lapsilta, jotka avossa suin katsoa töllöttivät noita komeita sotamiehiä, josko he tietäisivät, missä Mayer Anshelm, Hessenin kuuriruhtinaan hovi-asiamies asuu.

Kaikki ne sen tiesivät, nuo töllistelevät lapset, ja juoksivat halullisesti edeltäpäin tietä näyttämään sotamiehille Mayer Anshelm Rothschildin asuntoon.

Mayer Anshelm istui rauhallisesti työhuoneessansa kirjainsa ääressä, kun ovi äkkiä aukeni, ja Gudula kalpeana ja hengästyneenä syöksi sisään.

"Mayer Anshelm, ranskalaisia sotamiehiä on tunkenut asuntoomme! He vartioitsevat katua ja pihamaata, he seisovat portailla ja porstuassa. Me olemme hukassa! He ovat saaneet tietää, että kuuriruhtinas on käynyt sinun luonasi, että —"

"Hiljaa, Gudula", keskeytti hänen puolisonsa häntä tynnosti, "etkö näe, että emme ole yksin?"

Ja niin olikin. Eräitä ranskalaisia upseereja seiso i huoneessa, ja avonaisesta ovesta näkyi välkkyvillä kivääreillä varustettuja sotamiehiä.

Mayer Anshelm astui tynnosti upseereja vastaan ja kysyi heidän asiatansa.

"Meillä on käsky vaatia teiltä ne miljonat, jotka entinen Hessenin kuuriruhtinas teidän huostaanne on antanut", sanoi yksi upseereista.

"En ole mitään miljonaa saanut kuuriruhtinalta", vastasi Mayer Anshelm tynnosti.

Upseeri naurahti. "Te ette siis tahdo antaa noita miljonaa? Keisari Napoleon on käskennyt, että ne ovat annettavat Frankfurtin suuriherttualle. Meillä on ankara käsky ottaa teiltä nämä miljonat".

"En tiedä mistään miljonista", huudahti Mayer Anshelm. "Herra kuuriruhtinas ei ole antanut minulle mitään säilytettäväksi".

"Me tiedämme aivan varmaan, että tuo viralta pantu kuuriruhtinas on teille miljonansa uskonut, älkää siis sitä kieltäkö. Teidän omaisuutenne säästetään, teiltä ei mitään ryöstetä, teidän täytyy vaan antaa pois se, mikä ei ole teidän."

"En tiedä mistään miljonista", vakuutti Mayer Anshelm.

"Minä varoitan teitä", huusi upseeri kiivaasti. "Te näette, että teidän asuntonne on miehitetty, aseellisia sotamiehiä seisoo ovenne edessä. Meillä on tarkat käskyt, ja jos te ette hyvällä suostu niitä antamaan, niin ryhdymme me mitä ankarimpiin keinoihin. En voi teiltä salata, että henkennekin on vaarassa, jos yhä kiellössanne pysytte".

"Hän on hukassa! Ne hänet tappavat", mutisi Gudula, polvilleen vaipuen ja kohottaen kätensä taivasta kohti.

"He voivat minut tappaa", sanoi Mayer Anshelm tynnosti, "mutta he eivät voi pakoittaa minua tunnustamaan, mitä en tiedä".

Upseeri viittasi, ja muutamia sotamiehiä astui huoneeseen. "Vartioitkaa kaikkia ovia", käski hän, "tutkikaa kaikki huoneet tarkasti ylisestä alkaen kellarikerrokseen saakka, älkää päästäkö ketään talosta ulos, ja missä vastusta tehdään, siinä käyttäkää aseitänne. Menkää! Minä velvoitan teitä tutkimaan kaikki mitä huolellisimmasti!"

Sotamiesten tahdinmukainen astunta kuului, ja nyt levisi niitä kaikkiin huoneihin oikein kosolta. Mayer Anshelm seiso i vaaleana, vaan miehuullisen näköisenä keskellä kammariansa ja kuunteli tarkasti sotamiesten melua ja pauhinaa. Gudula oli yhä polvillaan ja rukoili.

"Herrani", sanoi upseeri, "minä vielä uudelleen vakuutan teille, että meillä on käsky, tarpeen vaatiessa, käyttää viimeisiä keinoja. Jos te ette miljonaa antaa, on minun kova täytymykseni, ammuttaa teidät maankavaltajana ja kapinoitsijana".

Gudulalta pääsi kauhun ja hädän huuto, ja hän hypähti ylös, juoksi miehensä luo, kietoi käsivartensa hänen kaulaansa ja likisti häntä hellästi rintaansa vastaan.

"Mayer Anshelm", rukoili hän, "armahda minua ja lapsiasi! Sinä et saa kuolla, sinun täytyy meidän tähden elää! Sinun täytyy taipua väkivallan alle! Sinä et saa antaa henkeäsi kurjan rahan vuoksi! Oi minun Jumalani, he tappavat sinut!"

"He tappavat minut, mutta minä olen rehellisenä miehenä kuoleva", sanoi Mayer Anshelm vakavasti.

"Mene tyttäresi luo, Gudula, ja käske poikain tulla tänne!"

"Kukaan ei saa tänne tulla", sanoi upseeri. "Kaikki huoneet ovat vartioitut, ja missä kukin on siinä hän pysyy, kunnes te hänet tunnustuksellanne vapautatte, taikka vastaisessa tapauksessa, kunnes teidät on ammuttu".

"Siis jäävät lapseni vangeiksi", lausui Mayer Anshelm tyynesti, "ja sinä, Gudula, jäät minun luokseni ampumisen toimeenpanoon asti!"

"Tahdon rukoilla, tahdon rukoilla!" kuiskasi Gudula ja vaipui taas polvilleen.

Nyt vallitsi hiljaisuus kammarissa. Ovella seisoivat sotamieheä, upseerit olivat vetäytyneet ikkunanpoukamaan.

Vähän ajan kuluttua astui eräs ordonanssi sisään ja kertoi, että he olivat yllisen läpi läpeensä tutkineet ja tarkastaneet, löytämättä mitään rahaa tai arvopapereita.

"Te yhä pysytte kiellossanne?" kysyi upseeri.

"Pysyn", vastasi Mayer Anshelm tyynesti.

"Vieläkö sittenkin, jos minä teille sanon, että me vakoojiamme ja asiamiestemme kautta varmasti tiedämme kuuriruhtinaan täällä käyneen ja antaneen teille rahansa?"

"Vielä sittenkin!"

"Vieläkö sittenkin, jos minä teille ilmoitan, että te kiellollanne ette ainoastaan tuomitse itseänne kuolemaan, vaan myös saatatte kaikki uskolaisenne vaaraan? Sillä jos te ette meille antaa noita miljoonia, niin teidät ammutaan, ja sallitaan sotamiesten ryöstää Juutalaiskaupunkia."

"Mayer Anshelm, ole armollinen", huusi Gudula, "pelasta kurjat uskolaisemme. Antaunnu väkivallan alle!"

"Niinhän minä teenkin, sentähdenhän minä annankin henkeni alttiiksi", lausui Mayer Anshelm juhlallisesti.

"Ja monen muun uskolaisenne hengen, sillä tiedättehän sen, että, kun Juutalaiskaupungin ryöstö kerran on alkanut, tekee uskonvimma ryöstön uskontoisteluksi."

"Mayer Anshelm", voivotteli Gudula, "muista isääsi ja äitiäsi, jotka eivät, haudassakaan ole rauhaa saavat, jos heidän poikansa tulee orjuutetun kansamme syöksemään yhä suurempaan kurjuuteen; muista sitä onnettomuutta ja surkeutta, mikä meidän kansaamme ennestäänkin ahdistaa, äläkä tahdo enää sitä lisätä. Poista meistä uudet turmiot, kun se on sinun vallassasi, armahda heikkoja ja sairaita, pelasta kansasi!"

Siinä seisoivat Mayer Anshelm, liikkumatonna, kalmankalpeana, kiini puristetuin huulin, ja katsoi suruisesti ja kysyvästi ylöspäin.

Uudelleen tuli ordonanssi ilmoittamaan, että alakerroskin oli jo tyystin tutkittu, mutta ei mitään löydetty.

"Niin, menkää siis alas kellariin", käski upseeri, "ottakaa kuokat ja lapiot mukaanne, tutkikaa sitä hyvin tarkoin, ja jos sieltäkään ette mitään löydä, niin on tutkimus loppunut, ja sitten seuraa ampuminen".

"Mayer Anshelm", huusi Gudula epätoivoissaan, "säästä minulle lastesi isä, pelasta kansasi!"

Hänen miehensä ojensi itsensä suoraksi ja hengähti syvästi, hänen värähtelevistä kasvonjuonteistaan voi nähdä, että hän oli viimeisen taistelun itsensä kanssa taistellut. Hiki oli suurissa karpaloissa hänen kalpealla otsallaan, ja kun hän puhui, oli hänen äänensä heikko ja murrettu.

"Oli menneeksi", sanoi hän, "minä myönnyn. Jumala on todistajani, ett'en muuta voi tehdä. Herra katteini, huutakaa väkenne takaisin, älkää antako kokonaan hävittää taloani. Antakaa käsky, että sotaväki heti poistuu minun talostani, ja päästäkää minun lapseni vapaiksi, niin minä olen valmis teille antamaan vaatimanne rahat".

"Vihdoinkin!" huudahti upseeri. "Minä sanon teille, että te jo seisotte haudan partaalla, sillä minä olisin teidät arvelematta ammuttanut, koska minulla oli ankara käsky niin tehdä. Vaimonne rukoukset, jotka teidän itsepäisyytenne pehmittivät, ovat pelastaneet teidät kuolemasta. Herrat upseerit, viekää sotamiehille käsky, että tutkimus on loppunut, ja asettakaa väestö kadulle, kunnes toisin määrätään."

Ainoastaan tällä ovella olevat vartijat jäävät paikoilleen".

Upseerit lähtivät huoneesta pois, ja katteini sanoi pankkiirille. "Nyt, herrani, pitääkää lupauksenne ja antakaa minulle rahat".

Mayer Anshelmin rinnasta tunki vielä kerran syvä, kamala huokaus, ja hän näytti oikein henkeä tavoittelevan. "Gudula", sanoi hän sitten vaimolleen, "mene nyt pois. Nyt sinua ei enää kukaan estä. Mene perhehuoneeseen ja odota minua siellä lasten kanssa. Minä tulen teidän luoksenne heti, kun olen päättänyt asiani tämän herran kanssa".

Gudula tarttui miehensä käteen, suuteli sitä innokkaasti, katsoi häneen kiitollisesti ja läksi sitten sanaakaan virkkamatta pois.

Mayer Anshelm odotti, kunnes Gudula oli oven sulkenut, ja sitten astui hän vakavin askelin toiselle puolelle huonetta. Sinne tultuansa otti hän seinältä kirjahyllyn kohdalla olevan kuvan pois. Pieni rautainen ovi näkyi sen alta. Pankkiri otti povilakkaristaan avaimen ja aukasi oven. Nyt näkyi seinään tehty syvennys, joka oli täynnä rahakäärjä, pullollaan olevia palttinakukkaroita ja arvopapereita.

"Tässä on, herrani", sanoi Mayer Anshelm kolkosti. "Siinä on kaksi miljoonaa kahdeksansataa tuhatta thaleria kullassa ja hyvissä arvopapereissa".

Kahden tunnin kuluttua astui Mayer Anshelm perhehuoneeseen, jonne hänen vaimonsa, poikansa ja tyttärensä jo edeltäpäin olivat kokoontuneet.

Hän tervehti heitä pään-nykäyksellä, ja ihmeteltävä rauha ja tyytyväisyys loisti hänen kasvoistaan. Keskelle huonetta jäi hän seisomaan ylevänä, vakavana, jollaisena pojat eivät häntä olleet muulloin nähneet kuin tärkeinä, ratkaisevina hetkinä.

"Poikani, sydämmeni ja rakkauteni lapset", lausui hän, "ottaessani teidät osallisiksi liikkeeseni, mikä oli se sana, jonka minä panin teille elämänne laiksi? Vastaa sinä, Anshelm, veljiesi nimessä. Mikä on se laki, jonka minä teille olen antanut?"

"Olkaat uskolliset itsellenne ja niille, jotka teihin luottavat", lausui nuori mies juhlallisesti. "Pysykää isäinne uskossa, olkaat ahkerat ja rehelliset. Pyhänä sananne pitääkää, ja lupauksenne olkoon horjumaton kuin kallio. Älkää ylenkatsoko vähintäkään voittoa, kun se vaan tulee rehellisellä tavalla, mutta hylätkää suurinkin voitto, jos sitä ei rehellisesti voi saada. Niin olette meitä neuvoneet, isä, ja minä toivon, teidän meille antavan todistuksen siitä, että olemme sen mukaan eläneet".

"Ja minä toivon", huudahti heidän isänsä innostuneena, "minä toivon teidänkin kuolinhetkelläni minulle antavan sen todistuksen, että olen sen mukaan elänyt. Poikani, minä olin eräälle miehelle, joka minulle oli uskonut rahansa, pyhällä valalla vannonut ne säilyttääkseni ja henkenikin niiden turvaksi alttiiksi pannakseni. Olinko minä velkapää pysymään sanoissani?"

"Olitte", huusivat pojat kuin yhdestä suusta.

"Ja jos minä voin pelastaa hänen rahansa antamalla omani niiden sijasta, oliko minun se tehtävä?"

"Oli!" vastasivat pojat.

"No, hyvä on, minä olen siis tehnyt velvollisuuteni. Minä olen pitänyt sanani. Minulle uskottu raha ja omaisuus on pelastettu, mutta minun ja teidän koko omaisuus ja kaikki, mitä meillä oli, on mennyt. Minä olen taas köyhä mies!"

"Et ole", huudahti Gudula, ja hänen ryppyisillä kasvoillaan värähteli ikuisen nuoruuden ja ikuisen rakkauden säteitä! "Sinä olet rikas, Mayer Anshelm, sillä sinä olet kunnan mies, sinulla on vaimo, poikia ja tyttäriä, jotka kaikki sinua rakastavat. Sinä jätät lapsillesi perinnöksi kunniallisen nimen ja puhtaan tunnon".

Mayer Anshelmilta pääsi ilohuuto, ja hän likisti vaimoansa rintaansa vastaan.

"Gudula", huudahti hän, "minä sanon sinulle tänään sen, minkä sanoin, kun sinä tulit köyhän Mayer Anshelmin morsiameksi: minä olen rikas mies, sillä sinun sydämmesi on aarre, pysyväisempi kuin kaiken maailman kullat ja rikkaudet! Poikani, rikkautemme on mennyt, mutta ei voimamme. Meidän on alusta alkaminen. Meidän on tehtävä työtä, ja Jumala on sille siunauksensa antava!"

— — — Ja Jumala antoi siunauksensa! Rothschildin kauppahuone yhä vaan varttui ja voimistui, eikä sen luotettavuutta oltu vielä hetkeäkään epäilty. Eihän kukaan tietänyt, että Mayer Anshelm oli oman omaisuutensa menettänyt, ainoastaan se oli vaan luultu, että Ranskalaiset olivat pakoittaneet Mayer Anshelmin antamaan pois paon-alaisen kuuriruhtinaan rahat, eikä häntä siitä kukaan moittinut,

sillä tietty asia oli, että hänet väkivallalla oli siihen pakoitettu.

Ja siten aika kului, ja nöyryytetylle ja jaloin poljetulle Saksallekin valkeni koston päivä, joka kahleissa olevan jalopeuran tavoin oli maassa madellut kaikkivaltiaan Napoleonin jalkain juuressa, tämä Saksan kansa mursi kahleensa, pystytti päänsä ja pakoitti ruhtinaansa vallan-anastajasta luopumaan ja yhtymään kansalliseen vapautukseen. Saksan kansa sai taistelemalla vapautensa ja kunniansa takaisin, ja Lokakuun 18 päivänä vuonna 1813, silloin kosti se sortajilleen, silloin maksoi se heille palkkansa, silloin ajoi se Napoleonin paon-alaisine joukkoineen Saksasta pois, ja sitten, sitten otti tuo jalomielinen jalopeura mielisuosiolla kahleet uudelleen päällensä ja järjestyi jälleen kahlehtijainsa ja herrainsa vallan alle, kutsui paon-alaiset ruhtinaansa takaisin, ja vapaista Saksan miehistä tuli taas kahdeksanneljättä ruhtinaan Saksalaisia alamaisia.

Hesseninkin kuuriruhtinas palasi Leipzigin tappelun perästä valtakuntaansa, ja hänen kansansa, joka jalomielisesti oli unhottanut kaiken sen vääryyden, mitä hän sille oli tehnyt, otti hänet jälleen hallitsijaksensa.

Otettuansa alamaisiltansa uskollisuuden valan, läksi kuuriruhtinas Frankfurtiin, missä hänen ensimmäinen toimensa oli kutsuttaa pankkirihuone Rothschildin päämies luoksensa.

Neljännestunnin kuluttua ilmoitettiin kuuriruhtinaalle pankkiri Anshelm Rothschildin tulo, ja hän käski hänet päästää sisään ja meni häntä vastaan ovelle.

Mutta eihän se ollutkaan Mayer Anshelm Rothschild, joka astui sisään, vaan paljoa nuorempi mies, joka tuskin näytti neljänkymmenen vanhalta.

"Kuka te olette, herra?" kysäsi kuuriruhtinas. "Minä lähetin noutamaan hovi- asiamiestäni, Mayer Anshelm Rothschildia."

"Teidän Korkeutenne, hän ei voi kutsumustanne seurata, sillä Jumala on hänet luoksensa kutsunut."

"Hän on siis kuollut?"

"Teidän Korkeutenne, hän kuoli vuosi takaperin."

"Hän oli kelpo mies", sanoi kuuriruhtinas huohtaen. "Minä luotin häneen rajattomasti ja olen osoittanut sen hänelle. En voi häntä siitä nuhdella, että luottamukseni seuraus tuli onnettomaksi. Olen asiamiesteni ja valtuutettujeni kautta saanut tietää kaikki ja muun muassa senkin, että isänne vasta urhoollisimman vastustuksen perästä pakon vaatimana antoi rahani noille häpeämättömille Ranskan metsärosvoille. Teidän isänne on käyttänyt itsensä kuten rehelliselle ja uskolliselle miehelle sopii, sen todistuksen minä hänelle annan vielä hänen kuoltuansakin; ja mitä niihin kolmeen miljoonaan tulee, mitkä minä hänelle annoin, niin minä olen ne jo unhottanut. En siis niiden vuoksi ole teitä tänne kutsunut; minulle on vielä Jumalan kiitos jäänyt eräitä miljonnia ja ne tahdoin minä antaa teidän isällemme hoidettaviksi. Valitan, että hän on kuollut, sillä, kuten jo sanoin, hän oli rehellinen, uskollinen mies, eikähän se ollut hänen syynsä, että minun miljonani häneltä ryöstettiin."

"Teidän Korkeutenne", sanoi Anshelm Rothschild hymyillen, "teidän miljonianne ei ole ryöstetty!"

"Mitä tarkoitatte? Eikö se olekaan siis totta? Eikö teidän isänne olekaan ryöstetty?"

"Teidän Korkeutenne, kyllä se on totta. Mutta isäni oli Teidän Korkeudellenne vannonut säilyttääksensä hänelle uskomanne rahat, ja hän on valansa pitänyt. Hän antoi Ranskalaisille, jotka häntä kuolemalla uhkasivat, oman omaisuutensa ja pelasti siten teidän Korkeutenne kolme miljoonaa."

"Vai niin, että minun miljonani kuitenkin vielä ovat tallella!" huudahti kuuriruhtinas ilosilmin.

"Teidän Korkeutenne, kauppahuone Rothschild on valmis, milloin vaan käskette, maksamaan Teille ne kolme miljoonaa ynnä niille juoksevat korot vastaanottopäivästä asti."

Kuuriruhtinas katsoi kummastuneena, henkeä vetämättä pankkirin tyveniin kasvoihin. "Kaikkiko?" kysyi hän hetkisen kuluttua. "Te voisitte salata kaikki, ja te annatte minulle kaikki, sekä pää-oman että korot!?"

"Se on tietty", vastasi pankkiri tyynesti. "Ainoastaan yhtä pyytää kauppahuone Rothschild Teiltä, nimittäin: että tahtoisitte ottaa huomioon ne vaikeat suhteet, joiden vallitessa isäni pelasti miljonanne, ettekä siis laskisi korkoa korolle, vaan lukisitte tämän koron meille hoitokustannusten palkkioksi. Olemme valmiit milloin hyvänsä kaikesta tilin tekemään".

"Mutta minä en aio ottaa noita kolmea miljoonaa", huudahti kuuriruhtinas vilkkaasti. "Herra pankkiri Anshelm Rothschild, te olette isänne poika! Minä olen kerran isänne edessä hävystä luonut silmäni

maahan, hänen poikansa edessä en sitä tahdo tehdä. Te ette tule minulle noita kolmea miljoonaa maksamaan, ne jäävät teidän liikkeeseen, eikä tään-koommin tarvitse enää olla mitään puhetta koroista eikä prosentista, joita te minulle tarjoatte. Vasta tänä päivänä minä annan nuo kolme miljoonaa teille, herra pankkiri Rothschild, ja vasta tästä päivästä alkaen voitte minulle niistä korkoa lukea, mikä kumminkaan ei saa nousta enempään kuin puoleen tavallisesta korkokannasta".

"Teidän Korkeutenne, en tiedä, josko voin jalomielistä tarjoustanne hyväkseni käyttää, ja —"

"Älkää virkkako mitään", keskeytti kuuriruhtinas häntä vakavasti, "älkää puhuko jalomielisyydestä, sillä silloin täytyy minun tunnustaa, että te se olette, joka jalomielisyyttä osoitate, te, pankkiri kuuriruhtinasta kohtaan. Minä olen näinä paon vuosina tullut käsittämään paljon uutta, ja ruhtinaallinen ylpeyteni on oppinut nöyrytymään ja tullut ymmärtämään, että muitakin ruhtinaita on kuin ainoastaan laillisia, ja että raha yhtä hyvin valta-istuimia rakentaa kuin syntyperäkin. Me keskustelemme siis valta valtaa vastaan, herra Anshelm Rothschild. Minä olen kuuriruhtinas, te olette raharuhtinas. Ja kenties on raharuhtinas sittenkin mahtavampi kuuriruhtinasta. Mitä minä suinkin vaan voin tehdä, teidän valtaanne lisätäkseni, sen olen tekevä. Te olette näkevä, herra raharuhtinas, ett'ei kuuriruhtinas ole kiittämätön ja ett'ei hän häpeä julkisesti jokaiselle tunnustaa, kuinka suuressa kiitollisuuden velassa hän teille on!"

Ja kuuriruhtinas piti pankkirillensa ylihovi-asiamies Rothschildille, jonka hän nimitti Hesseniläiseksi finanssineuvokseksi, sanansa, piti hänelle paremmin sanansa kuin kansalleen, jolta hän pian peruutti lupaamansa perustuslain.

Kun sitte kaikki ruhtinaat kokoontuivat Wienin kongressille, kun siellä, kuten Lignen ruhtinas lausui, "Europan ruhtinaat lupa-aikaansa viettivät", kun siellä "kongressi tanssi, mutta ei päässyt eteenpäin", silloin kertoi Hessenin kuuriruhtinas eräissä iloisissa pidoissa läsnä oleville kuninkaille ja ruhtinaille kertomuksen kolmesta miljonastansa ja kauppahuone Rothschildin rehellisyydestä. Ja kummastellen kuuntelivat ruhtinaat tätä harvinaista juttua, ja jokainen näistä kruunatuista herroista selitti olevansa valmis näin erinomaista rehellisyyttä palkitsemaan. Ja tällä kertaa pitivät kaikki ruhtinaat sanansa. Itävalta korotti Rothschildin veljekset vapaaherran arvoon, Preussi nimitti heidät salaneuvoksiksi, muut ruhtinaat antoivat heille tähtiä rintaan, ja kaikki ruhtinaat, sekä pienet että suuret, turvasivat raha-asioissa Rothschildeihin, raharuhtinoin, joista pian todenmukaisesti voi sanoa, että rauha ja sota oli heidän vallassaan paremmin kuin laillisten ruhtinasten.

Gudula, Rothschildein kanta-äiti, joka uskollisesti pysyi pienessä asunnossaan Juutalaiskaupungissa, vaikka pojat jo ammoin olivat itsellensä ruhtinaallisia palatseja rakentaneet Frankfurtiin, Wieniin, Pariisiin, Neapeliin ja Lontoosen. Gudula tunsikin myös aivan hyvin poikainsa, raharuhtinasten, voiman. Kun vuonna 1830 eräs naapurivaimo itkein hänen luokseen tuli ja valitti vallankumouksen johdosta, joka riehui Ranskassa ja Puolassa, sekä arveli nyt suuren sodan syttyvän, silloin vastasi Gudula rouva hymyillen: "olkaa huoleti, naapurikulta. Minä sanon pojalleni, ett'ei hän antaisi rahaa noille ruhtinoille, ja milläpä ne sitten sotia käyvät!"

End of Project Gutenberg's Kuuriruhtinas ja Raharuhtinas, by Louise Mühlbach

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUURIRUHTINAS JA RAHARUHTINAS ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.